

Stjepan Tomislav Poglajen kao urednik časopisa *Život*

Idejna prosudba uredničke službe

*Ivan Šestak**

Sažetak

Stjepan Tomislav Poglajen (1906–1990) bio je urednik isusovačkoga časopisa Život od 1937. pa do 1941. godine. U to je vrijeme časopis bio uistinu »životan«, a što se zaista može pripisati isključivo silnoj energiji, lucidnosti i snažnoj duhovnoj viziji njegova urednika. Autor u jednom dijelu članka vraća pozornost na Poglajenove priloge duhovne naravi koji odaju čovjeka snažne osobnosti. Osobita je pak pozornost poklonjena analizi urednikovih antitotalitarnih napisa koji su bili upereni protiv komunizma i nacionalsocijalizma. On ih svodi na zajednički nazivnik — ateizam i antiteizam. Preostali dio članka pokušava iznijeti na vidjelo politiku uređivanja časopisa, koji je iz pera uglednih pisaca, među kojima je bilo jako puno laika, objavljivao zapažene priloge iz filozofije, povijesti, sociologije, pedagogije, kulture i drugih područja, a u svrhu da se čitateljima dadne siguran katolički orijentir.

Ključne riječi: Stjepan Tomislav Poglajen, časopis Život, komunizam, nacionalsocijalizam, antitotalitarizam, ideologije.

Uvod

Isusovački časopis za akademsku publiku pod naslovom *Život* pokrenuo je znameniti hrvatski povjesničar i akademik, isusovac Miroslav Vanino (1879–1965), u Sarajevu godine 1919, s namjerom da poput sličnih europskih isusovačkih časopisa [*La civiltà cattolica* (1850), *Études* (1856), *The Month* (1864), *Stimmen der Zeit* (1865)] prati zbivanja u domaćoj i široj javnosti te da ih procjenjuje s katoličkog motrišta, pružajući tako čitateljima smislenu životnu orijentaciju. Časopis je već sljedeće godine zbog boljih tehničkih mogućnosti preseljen u Zagreb. Prestaje izlaziti potkraj 1944. jer se uvidjelo da će ga nadolazeća vlast posve sigurno ukinuti — kao što se to uostalom ubrzo i dogodilo sa svom katoličkom vjerskom štam-

* Doc. dr. sc. Ivan Šestak, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Zagreb.

pom.¹ Velike zasluge za ponovno pokretanje časopisa, sada pod imenom *Obnovljeni život*, pripadaju našem znamenitome filozofu i teologu Rudolfu Brajičiću (1918–2007), koji je u kasnim šezdesetim godinama prošloga stoljeća zamijetio za to pogodan trenutak, te je tako prvi broj za 1971. ugledao svjetlo dana o Božiću 1970. godine.²

Nije uistinu potrebno na ovome mjestu iznositi biografske podatke o Stjepanu Tomislavu Poglajenu (1906–1990), kojega su neki čak nazvali »modernim Jurjem Križanićem« ili »lucidnim evangelizatorom 20. stoljeća«. Stota obljetnica njegova rođenja prošle godine bila je dolično obilježena, te je i šira domaća javnost mogla o njemu napokon malo više saznati.³ Ovaj prilog želi dati idejnu prosudbu Poglajnovu uredničkoj službi koju je on preuzeo prije sedamdeset godina.

1. Poglajen kao urednik

Poglajen je postao urednikom časopisa *Život* 1937. godine po povratku iz Belgije, gdje je završio četverogodišnji studij teologije na Katoličkom sveučilištu u Louvainu te obavio završni dio isusovačke formacije, tzv. »treću probaciju« u gradiću Drongenu. Na uredničkoj dužnosti zamijenio je znamenitoga filozofa Karla Grimma.⁴ Urednički mu posao nije bio nikako stran. Poglajen je naime kao mladi skolastik nakon dvogodišnje odgojiteljsko–nastavničke prakse u isusovačkome sjemeništu i gimnaziji u Travniku bio premješten 1931. u Rezidenciju Družbe Isusove u Zagrebu, gdje je bio pomoćnik urednika časopisa spomenutom ocu Grimmu. U *Životu* je započeo pisati već 1929, nastavio kao pomoćnik urednika, a također je i iz Louvaina slao svoje priloge, među kojima valja istaknuti one o Katoličkoj akciji koju je osnovao Pio XI. Za taj se pokret mladi student teologije neobično oduševio, te će o njemu i kasnije zanosno pisati.

- 1 Briljantan prikaz časopisa *Život* dao je Ivo Sečkar: Reminiscencija čitatelja *Života*, *Obnovljeni život* (50) 3/4 (1995) 417–421.
- 2 Usp. I. Šestak, Riječ urednika, *Obnovljeni život* (53) 3 (1998) 243; R. Brajičić, Pedeset godišta *Života* — *Obnovljenog života*, *Obnovljeni život* (50) 3/4 (1995) 241–249; S. Sečkar, Reminiscencija čitatelja *Života*, *Obnovljeni život* (50) 3/4 (1995) 417–421.
- 3 Tom je prigodom 28. rujna 2006. priređen u Zagrebu međunarodni znanstveni skup »Stjepan Tomislav Poglajen — alias profesor Kolaković (1906–1990). Uz 100–tu obljetnicu rođenja«. Priprema se i zbornik ovoga skupa. Pored predavanja i veoma zanimljivih i dirljivih uspomena svjedoka, predstavljena su i dva Poglajenova djela koja su za tu zgodu bila tiskana: *Temeljni obrisi ljudskoga poretka* i *Božje podzemlje*. Usp. o tome: V. Horvat, Stjepan Tomislav Poglajen — alias profesor Kolaković, *Obnovljeni život* (61) 4 (2006) 515–519. Prošle je godine i u Bratislavi 23. svibnja na veoma visokoj razini održan skup pod nazivom »Moderni evangelizator 20. st. Prof. Kolaković i njegov učenik Anton Neuwirth i njihovo poslanje mladoj generaciji«. Svrha je simpozija bila upoznati širu javnost s veoma osebnim i lucidnim djelovanjem S. T. Poglajna u Slovačkoj.
- 4 Urednici *Života* bili su: Miroslav Vanino (1919); Antun Alfirević (1920–1929); Karlo Grimm (1930–1937) zaključno sa šestim brojem; Stjepan Tomislav Poglajen od sedmoga broja 1937. do uključno prvoga broja u 1941. Od tada časopis izlazi kao dvobroj. Poglajena nasljeđuje Ivan Kozelj koji časopis uređuje od drugoga broja za 1941. pa do kraja 1943. Dva broja u 1944. godini uredio je Franjo Krautzer.

Poglajenov urednički prvijenac bio je sedmi broj u 1937. godini. Općenito se može reći da je pod njegovim vodstvom *Život* postao »životnijim«. S izričito kršćansko–katoličkoga motrišta pratio je, prosuđivao, te pokušavao usmjeravati domaća crkvena, politička i kulturna zbivanja. Čitatelji, osobito oni iz akademskih krugova, ali i šire javnosti, imali su ažurne i neposredne izvještaje o događajima doslovce iz svih dijelova svijeta. Novi se urednik svom snagom upustio u kritiku velikih svjetonazorskih »statolatrijskih« sustava onoga vremena — kako isprva komunizma tako vrlo brzo i nacional–socijalizma — ukazujući na njihovu »ideološkičnost« i svodeći ih na zajednički nazivnik (za urednika najznačajniji!): ateizam i antiteizam. Svoje predstavljanje enciklike Pija XI »Ingravescentibus malis« stavio je primjerice u tom smislu pod veoma slikovit naslov »Ni bezbožni komunizam — ni poganski nacizam.«⁵ Poglajen je ova prokazivanja najvećim dijelom provodio u rubrici »Dokumenti i činjenice govore...«. Činjenični dokumenti izazvali su sasvim konkretne učinke: zabranjeno je prodavanje i raspačavanje posljednjega dvobroja za 1939. godinu »jer svojom sadržinom u cjelosti tvore krivično djelo kažnjivo po Zakonu o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi.«⁶ Naime, u spomenutoj rubrici Poglajen je tiskao nekoliko dokumentiranih priloga o nacionalsocijalističkim zlodjelima, među njima izvještaje o zatvaranju katoličkih škola u Bavarskoj te o insceniranim fizičkim napadima na nadbiskupske palače bečkoga kardinala Innitzera i Münchenskoga kardinala Faulhabera, a što je pak veoma neugodno odjeknulo izvan Austrije i Njemačke.⁷ Poglajen je (zasigurno sa zadovoljstvom!) rješenje o zabrani broja objavio kao uvodnik u prvi broj sljedeće godine.

Časopis je svih Poglajenovih godina i dalje objavljivao uobičajeno ozbiljne izvorno–znanstvene i pregledne članke iz suvremene povijesti filozofije, imajući pri tome sluha i za velike mislioce ruske provenijencije, potom uistinu vrijedne članke iz filozofije i psihologije religije, osvježavajuće priloge iz književnosti; nacionalne povijesti, zatim izvrsne priloge iz socijalne filozofije, odnosno katoličkoga socijalnog nauka, koji su obično bili popraćeni književnim priložima jakoga socijalnog naboja. Tu nadalje pronalazimo vrlo stručne ali praktično pisane priloge iz različitih područja pedagogije, zatim najnovije dokumente iz Vatikana, osobito papinske enciklike te priloge duhovnoga sadržaja. Cjelokupnu katoličku orijentaciju čitatelji su mogli zaokružiti i rubrikom »Bibliografija« u kojoj su najnovije knjige bile rangirane kao one koje se ne kose s katoličkim naukom i ćudoređem, zatim one koje se kose djelomično, potom one koje se kose sasvim te na posljetku one koje su čisto tehničke naravi! Zanimljivo je da se u čitavom ovom razdoblju ne može naći nijedan izričito teološki članak. Poglajen je očigledno držao da takve teme neposredno ne određuju nazor na svijet — a što je pak bila prvotna svrha časopisa — te da stoga spadaju u teološke časopise.⁸

5 Riječ Kristova namjesnika, *Život* (18) 8 (1937) 388.

6 Rješenje, *Život* (20) 1 (1939) 1.

7 Usp. Dokumenti govore ..., *Život* (19) 9–10 (1938) 616–637.

8 O Poglajenovoju uređivačkoj politici časopisa usp: I. Sečkar, Veliki i zagonetni S. T. Poglajen, *Obnovljeni život* (51) 3 (1996) 243–244.

2. Poglajnovi radovi u uredničkom mandatu

Poglajen kao urednik nije napisao odviše mnogo priloga. No to se ni od kojega urednika ne očekuje. On poglavito mora zacrtati politiku časopisa, pratiti unutar- nja i vanjska zbivanja, naći dobre suradnike te se brinuti za redovito izlaženje, bu- dući da samo ono daje ozbiljnost i izaziva pozornost. Bacivši tek letimičan pogled na sadržaj, pa i na obujam dotičnih godišta, možemo ustvrditi da je u tome Pogle- jen posve uspio — i to pored svih onih brojnih i zahtjevnih dužnosti, tzv. »dispo- zija«, koje onih godina nalazimo uz njegovo ime u službenim katalozima Provin- cije.

S pravom se pitaju oni koji Poglajna nisu poznavali: »Odakle je taj čovjek crpio toliku radnu energiju i zadivljujući 'zelus'«?! Uvjeren sam da nam jedini pravi od- govor na ovo pitanje daje njegov uvodnik u sedmi broj časopisa u 1940. godini pod naslovom »Tihi, značajni jubilej...«, koji je urednik napisao uzvišenim, vizionar- skim, izričito personalističkim stilom — ovakvim se stilom uostalom odlikuju baš svi njegovi napisi — povodom četrstote obljetnice osnutka reda Družbe Isusove. Njegov osnivač Ignacije Lojolski (1491–1556) — vođen jedinstvenim iskustvom susreta s Bogom u duhovnim vježbama koje su njegovo vlastito iznašašće i remek- djelo kršćanske duhovnosti i mistike — uvodi i druge u dinamiku ovoga susreta s Presvetim Trojstvom iz kojega oni izlaze kao novi ljudi, koji se pesimistički ne po- vlače pred zlom u nepopravljivom laiciziranom svijetu, nego aktivno sudjeluju u božanskom soteriološkom zahvatu započetom dramom inkarnacije, ostvarujući Kristovo kraljevstvo. Što će dakle učiniti takve duše? »One će odgovoriti najvećem Božjem povjerenju prema čovjeku i čovječanstvu i dati se na ličnu reprodukciju Krista u sebi, na kolektivnu inkarnaciju Krista u čovječanstvu — utjelovljujući Kri- stove riječi t. j. principe Njegove istine, ljubavi i pravde lično i socijalno u djelo ostvarujući tako — Kristovo Kraljevstvo.«⁹ Poglajen je, obavljajući duhovne vje- žbe pod mudrim vodstvom novicijatskoga magistra o. Franje Bellera (1858– 1925)¹⁰ u Ljubljani, i sam postao dionikom ove kozmičke vizije ignacijevske du- hovnosti koja objašnjava svu njegovu osobnu dinamiku, kao uostalom i velika isu- sovačka obnoviteljska protureformacijska djela. Sve se to djelovanje ima pripisati duhovnim vježbama sv. Ignacija.¹¹ Snagu za življenje svoje temeljne vizije crpio je

9 S. T. Poglajen, *Tihi, značajni jubilej...*, *Život* (21) 7 (1940) 290. Sečkar zaista s pravom ističe da je zvijezda vodilja Poglajenova apostolata bio Krist Kralj, »najsilniji magnet za novi duh svijeta i so- cijalnog poretka« [Usp. I. Sečkar, *Veliki i zagonetni S. T. Poglajen, Obnovljeni život* (51) 3 (1996) 245]

10 Usp. K. Grimm, *Otac Franjo Ks. Beller D. I, O desetoj godišnjici njegove smrti, Život* (16) 6 (1935) 272–282.

11 Na ovaj se uvodnik nadovezuje prilog »Kristov Namjesnik Isusovcima« u kojemu je urednik obja- vio pismo Pija XII tadašnjemu generalu Reda Vladimiru Ledochowskom [*Život* (21) 7 (1940) 292– 297] u kojemu ovaj ponovno ističe veliku ulogu duhovnih vježbi u isusovačkome apostolatu. U ru- brici »Dokumenti govore« tiskan je i govor tadašnjega metropolite nadbiskupa Alojzija Stepinca »400 obljetnica Družbe Isusove« [*Život* (21) 7 (1940) 538–540] u kojemu današnji Blaženik također ističe veliko značenje duhovnih vježbi, a tadašnjim hrvatskim isusovcima, pored toga vrsnog i pro- kušanog apostolata, stavlja na srce vanjske i unutarnje misije! Današnjem će čitatelju čitav smisao

iz Euharistije, a što se — među ostalim — može vidjeti i iz neuobičajeno opširnoga uvodnika u šesti broj časopisa za 1938. godinu pod naslovom »Euharistijski kralj na Dunavu«, u kojemu opisuje međunarodni euharistijski kongres koji se u svibnju te godine, u predvečerje Drugoga svjetskog rata, održavao u Budimpešti.¹²

Skicirana kozmička vizija isusovačke duhovnosti nadahnjivala je sve Poglajenove priloge, a što se osobito vidi u onima duhovne naravi. Ovdje za ilustraciju spomenimo članak iz rubrike »Duhovni pogledi« koji nosi naslov »Korizmene misli«¹³, a zapravo je prva u nizu korizmenih konferencija koje je svakoga petka toga dijela liturgijske godine u 17 sati prenosila tadašnja zagrebačka radio–stanica. U istoj rubrici u sljedećem broju nalazi se još jedna njegova radio–emisija pod naslovom »Čovjeka nemam«¹⁴, u kojoj baš svakom čovjeku današnjice — za Poglajena su svi ljudi bili Bogo–tražitelji — želi približiti jedinu plauzibilnu ponudu, tj. Isusa Krista! U istom je godištu objavljena i emisija pod naslovom »Nadosmo čovjeka« u kojoj je riječ o iznimnoj pojavi Krista Gospodina, kakvom su je doživljavali svi oni koji su ga susretali: »Taj je Bog bliz, tako bliz i našim dušama: on i nas razumije i sve u nama, on i nas ljubi i sve što je lojalno, rano i istinski čovječansko u nama.«¹⁵ A kako ne spomenuti propovijed izgovorenu također preko radio–valova na svetkovinu Svih Svetih na zagrebačkom Mirogoju pod znakovitim naslovom »Kralju vjekova, kome sve živi«, a koje se čak i danas neki sjećaju?! Među pregrštima misli izdvojimo sljedeću: »U sjeni Križa Kristova, vi grobovi tihi, niste otimači naših dragih pokojnika: vi ste samo čuvari njihovih tjelesa i najiskreniji prijatelji naših duša.«¹⁶ Poglajen je bio izvanredan orator kojemu je kao personalisti svaka frazeologija bila posve strana. Bernanovski stil i emfaza — kako to zamjećuje I. Sečkar¹⁷ — zahvaćali su ljude svih sudbina. Ako se ovome pridoda i to da se Poglajen za svaki nastup odgovorno pripremao, da je osim toga bio i čovjek molitve i naglašena asketizma, onda ne treba čuditi što je za mnoge slušatelje njegov nastup bio »duhovski događaj«.

Katolička akcija i žosistički pokret

Poglajen se osobito oduševio Katoličkom akcijom s čijom se organizacijom susreo za vrijeme svoga boravka na studiju teologije. Obnoviteljska namjera ovoga

i apostolat Družbe Isusove postati jasniji ako pročita prilog što ga je Poglajen tiskao u 1938. godini: G. Bernoville, Isusovci. Tajna uspjeha, *Život* (19) 8 (1938) 459–471.

12 Usp. S. T. Poglajen, Euharistijski Kralj na Dunavu, *Život* (19) 6 (1938) 321–331. Ovaj je kongres inače Poglajen već prethodne godine najavio iz same Budimpešte sljedećim prilogom: Adalbert Bangha, XXXIV. Euharistijski Svjetski Kongres u Budimpešti, *Život* (18) 9–10 (1937) 416–419. Spomenuti je isusovački autor inače poznat po djelu: *Welt und Überwelt. Das ewige Reich im Kampf der Zeit (Die Welt der Engel)*, Innsbruck, 1938.

13 S. T. Poglajen, Korizmene misli, *Život* (19) 3 (1938) 153–155.

14 S. T. Poglajen, Čovjeka nemam, *Život* (19) 4 (1938) 203–206.

15 S. T. Poglajen, Nadosmo čovjeka, *Život* (19) 7 (1938) 439.

16 S. T. Poglajen, Kralju vjekova, kome sve živi, *Život* (19) 9–10 (1938) 586.

17 Usp. I. Sečkar, Reminiscencija čitatelja *Života*, *Obnovljeni život* (50) 3/4 (1995) 420.

pokreta bila je u posvemašnjem suzvučju s Poglajnovom duhovnom vizijom. Stoga je posve razumljivo što je kasnije kao urednik napisao uvodnik–nekrolog osnivaču Katoličke akcije papi Piju XI — preminuo 10. veljače 1939. — i to pod naslovom »Pijo XI Veliki«. ¹⁸ Poglajen ga prikazuje kao muža izvanredna intelektualnog uvida, uronjena u zajedništvo s Kristom u molitvi, koji je kao takav zamijetio da je naša civilizacija tek samo u nekim izvanjskim konvencionalnostima ostala kršćanska, ali bez unutarnjega jedinstva. U tu je svrhu osnovao snažni pokret Katoličke akcije, koja je u svom apostolatu središnje mjesto dala laikatu koji bi imao vratiti dušu čovječanstvu. To se novo razdoblje ima temeljiti na »ugaonom kamenu« Krista Kralja, čiji je blagdan Pio XI i utemeljio. »Jer je Pijo znao, da je Krist jedini stvarni spasitelj čovječanstva, Vođa kat. Ekshohen, koji je jedini vrijedan, da se za Njim totalitarno i bez pridržanja uzbibaju velika svjetska gibanja, zato je on pro-nicavošću Pastira i odlučnošću Oca skinuo vješto namještenu masku s lažnih mistika sadašnjice, koje izbacuju samo pseudo–spasitelje i stoga donose samo pseudo–rješenja. Zato je on s jednako oštroidnom energijom — gotovo istih dana — u enciklici *Mit Brennender Sorge* (14. III. 1937.) upozorio na nekršćansku, pogansku bit rasističkog nacional–socijalizma, kao što je u okružnici *Divini Redemptoris* (19. III. 1937.) upro prstom na nutarnju i nužnu destruktivnost bezbožnoga komunizma, dok je još prije u pismima *Quadragesimo anno* (15. V. 1931.), *Nova Impendet* (2. X. 1931) i *Caritate Christi compulsi* (3. V. 1932.) jednako odlučnoj i jednako objektivnoj analizi podvrgao raspaljivu beskrvnost liberalnog kapitalizma.« ¹⁹ Poglajen nadalje pohvaljuje Pijovu brigu za odgoj svećenstva odredbom »*Deus scientiarum Dominus*«, kojom je sprovedena reforma crkvenih studija, jer je bio svjestan »da samo solidno i svestrano izobražen kler može imati potrebnog ugleda i dubokog utjecaja u vanrednoj složenoj problematici današnjice.« ²⁰ U istom je godištu Poglajen tiskao pismo pod naslovom »*Dragocjena ostavština Pija XI*« upućeno filipinskim biskupima, o nekim smjernicama tamošnjemu apostolatu sučelice novonastaloj problematici, ali u kojemu on sažimlje i čitav svoj pontifikat. Na prvo mjesto stavlja zahtjev za odgoj dobrih svećenika, zatim uključivanje u apostolat laika, što je želio postići osnivanjem Katoličke akcije s mnogim staleškim udruženjima, potom odgajanje uzornih obitelji, te napokon briga za akademsku populaciju te radnike i seljake. Riječ je dakle o cjelokupnoj obnovi i povratku svega Kristu Kralju. ²¹

Za vrijeme studija teologije u Belgiji susreo se i sa »žosizmom«, pokretom radničke omladine, čija duhovnost otkriva kršćansku vrijednost i dostojanstvo rada i radnika, gajeći istodobno sasvim osobni odnos prema Kristu–radniku. To je bila personalistička i muževna duhovnost koja je opčarala mladoga isusovačkog stu-

18 S. T. Poglajen, *Pijo XI Veliki*, *Život* (20) 2 (1939) 65–68.

19 Isto, str. 67.

20 S. T. Poglajen, *Pijo XI Veliki*, *Život* (20) 2 (1939) 67. Na ovaj se uvodnik nadovezuje i prilog Ivana Nikolića iz Rima o preminulom Sv. ocu: Posljednja audijencija, *Život* (20) 2 (1939) 68–70.

21 Usp. Pius PP XI, *Dragocjena ostavština Pija XI*. Posljednje pismo Velikog Pija filipinskim biskupima, *Život* (20) 5–6 (1939) 269–279.

denta teologije: »Žosizam zahvaća u čovjeka, konkretnog, cijelog čovjeka, stvara ljude, ne marionete, novu omladinu za novi svijet — i stoga on izgrađuje jezgru. (...) Novi će ljudi stvoriti novo društvo. Zato se u tom smjeru i jedino u tom nalazi revolucija, što dolazi...«²², zapisao je Poglajen u svom prvom uređenom broju u kojemu je opisao veličanstvenu proslavu desete godišnjice Radničke kršćanske omladine koja se održavala u Parizu u mjesecu srpnju te godine i kojoj je nazočilo gotovo stotinu tisuća mladih radnika, a skupu je svoju poruku uputio i sam Pio XI. Poglajen ju je pak štampao odmah nakon svoga izvještaja sa skupa.

Poglajen o hrvatskim crkvenim i političkim prilikama

Poglajen je dakako bio kršćanski univerzalist, ali samo kao rodoljub kojemu je na srcu bilo dobro domaće Crkve i naroda. Crkva za Poglajena nije nikakva puka kontingentna sociološka kategorija kojom se može raspolagati, manipulirati, ili je upotrebljavati za neke druge ciljeve, nego — unatoč njezinoj nužnoj povijesnoj pojavnosti — bitno mistična tvorba koja iznutra provodi preobrazbu ljudi, društva, naroda i domovine. Kao takva ona je od samih početaka nositeljica hrvatske samobitnosti i opstojnosti. U svome posljednjem napisu u *Životu*, u uvodniku u prvi broj za 1941. pod naslovom »13 Vjekovna Hrvatska. 641–1941«, Poglajen u poetskom krešendu izriče enteleheju gole opstojnosti hrvatskoga naroda koju pronalazi u katoličanstvu, u Rimu, u papinstvu: »Unatoč našim naivnostima, unatoč našoj sitničavoj podjeljivosti, našem nerazumljivom kompleksu podcjenjivanja samih sebe, našem skoro hereditarnom priljepljivanju uz druge, našoj skoro milenijskoj navici da pandurujemo drugima i za druge, da vječno antichambriamo: unatoč svim tim slabostima, jest nešto čvrsto u nama, neoborivo, silno kohezivno, što nas unatoč svim razdvajanjima spaja, što nas unatoč svim klonulostima drži, što nas usprkos svih padova opet diže.«²³

U nekrologu velikom nadbiskupu dr. Antunu Baueru — mužu pod svakim vidikom dorašlom svome vremenu — Poglajen pod pseudonimom »Catholicus« (potpisivao se još i kao Croata, Kolaković), imajući pred očima gore spomenuto značenje Crkve, osobito vrijednim ističe Bauerovu zabranu svećenicima da se bave politikom! Koja je onda uloga Crkve? Poglajen daje smjernice: »Zato Crkva iskazuje najveće rodoljublje domovini, kada se (...) sva daje na izgradnju ljudi, na stvaranje kršćana. Jer konačnom sudbinom domovine ne odlučuju ni časkari, ni govordije, ni pisari, ni sitni igrači političkih kombinacija, ni istrenirani kompromiseri — nego *Ljudi*.«²⁴ Poglajen osim toga ističe Bauerovo zalaganje za katoličko školstvo i odgoj, jer on kao isusovac nadahnut Ignacijevom karizmom dobro znade da onaj tko drži škole i odgojne ustanove, ima duše! Osim toga, uvodničar nije zabo-

22 S. T. Poglajen, Revolucija što dolazi, *Život* (18) 7 (1937) 329. Ovu duhovnost nastojao je Poglajen prenijeti i u Hrvatsku, »ali — kako to zamjećuje Sečkar — sumnjičen zbog razbijanja jedinstva Katoličke akcije nije daleko dospio« [I. Sečkar, Veliki i zagonetni S. T. Poglajen, *Obnovljeni život* (51) 3 (1996) 241]

23 S. T. Poglajen, 13 Vjekovna Hrvatska. 641–1941, *Život* (22) 1 (1941) 2.

24 Catholicus, Hrvatskom Metropoliti. In memoriam, *Život* (19) 1 (1938) 2.

ravio istaknuti ni Bauerovu harnost za ustanove za odgoj svećenika »kojima je on posvetio najbolju od najboljih svojih pažnja, jer je znao, da se konačno u kleru odigrava budućnost Crkve u jednom narodu.«²⁵ U još uvijek ne tako dalekoj analogiji, doduše s nešto nijansi, trebale bi u našoj crkvenoj javnosti biti sasvim ozbiljno shvaćene sljedeće riječi uvodničara kada govori o narodu kojemu je Bauer bio pastir: »Sve naš dobri hrvatski svijet, što ga bijeda i odsutnost socijalne politike gomilice ubaci u ralje neorganizovane urbanizacije i kapitalističke samovolje. Naš dobri svijet, u dubini još duše — većinom bar — kršćanski, hrvatski. Još, ali dokle? Dok ne pukne i ona zadnja možda još samo podsvijesna povezanost s prošlošću, s baštinenom duševnošću. Dok gradska amoralnost i crvena destruktivnost sasvim ne sapnu duša, oko kojih se već tako snažno stežu. Dokle? Možda do slijedeće generacije. A onda? Onda apostazija u masama, poganski pojas oko zagrebačke katedrale, crveni obruč oko hrvatske metropole.«²⁶

U svojoj uredničkoj službi Poglajen nije zaboravio onu da »primjeri privlače«. Tako je kao uzor ostvarene kršćanske egzistencije, i to među suvremenima u Hrvatskom narodu, isticao liječnika sveta života dr. Avelina Čepulića.²⁷ No među svim primjerima i uzorima Poglajen je izvanredno cijenio Ivana Merza, smatrajući ga čovjekom koji je utisnuo gotovo neizbrisivi biljeg hrvatskome katoličkom životu. Povodom desete obljetnice njegove smrti urednik je napisao uvodnik pod naslovom »Providencijalni čovjek Hrvatske«²⁸, posvećujući Merzu ujedno i čitav peti broj za 1938!²⁹ U spomenutom je uvodniku Poglajen proročki izrekao da je Merz zapravo među nama ostao: »Ostao, kao što ostaju oni, za koje dimenzije prostora i vremena ne postoje: sveci.«³⁰ Njemu hrvatsko katoličko biće ima zahvaliti za mnogošto, osobito za crkvenost koja mu je utisnula fizionomiju, potom za depolitizaciju katoličkih organizacija, za upućivanje na povjerenje Crkve u vlastitu mističnu vitalnost, za očuvanje njezine neovisnosti i slobode od izvanjskih čimbenika, za strahovitu snagu izgrađene kršćanske osobnosti, za snagu i dinamičnost katoličkih organizacija te, napokon, za snagu iz koje sve to proistječe: nutarnji život, molitvu, liturgiju i kao srce svega — euharistiju. Merz je vratio Hrvatskoj vitalnost jer joj je pred oči stavio Krista u njegovoj Crkvi!

A što je pak Poglajen mislio o tadašnjim domaćim političkim prilikama, može se iščitati iz uvodnika u četvrti broj u 1938. godini, pod naslovom »Opasne ekvokacije«, gdje se on, pod pseudonimom »Catholicus«, usprotivio očijukanju ne-

25 Catholicus, Hrvatskom Metropoliti. In memoriam, *Život* (19) 1(1938) 5.

26 Catholicus, Hrvatskom Metropoliti. In memoriam, *Život* (19) 1 (1938) 2. Ovaj pasaż nije promaknuo ni travničkom đaku, kasnije istaknutom novinaru i publicisti I. Sečkaru. Usp. Veliki i zagonetni S. T. Poglajen, *Obnovljeni život* (51) 3 (1996) 243.

27 Usp. D. Žanko, Dr. Avelin Čepulić (+2. II. 1936), *Život* (20) 2 (1939) 86–92; M. Krupić, Radnik o dr. Avelinu Čepuliću, *Život* (20) 2 (1939) 93–95.

28 Usp. S. T. Poglajen D. I., Providencijalni čovjek Hrvatske, *Život* (19) 5 1938) 241–244.

29 Među inim priložima svakako valja izdvojiti onaj veoma opširan Dušana Žanka: Duša Dra Ivana Merza, *Život* (19) 5 (1938) 245–273, te Marice Stanković: Merz — Božji čovjek svagdašnjice, *Život* (19) 5 (1938) 283–293.

30 S. T. Poglajen D. I., Providencijalni čovjek Hrvatske, *Život* (19) 5 1938) 241.

kih u Hrvatskoj (naziva ih satelitskim mentalitetom!) s »Velikom Njemačkom«, upozoravajući da nacizam zapravo Hrvatsku prezire: »Prezire iz nutarnjeg uvjerenja i iz momentane taktike. Prezire, jer sebe smatra superiornom, božanskom rasom, koja je pozvana da dominira, a ne da surađuje u međunarodnoj obitelji; prezire, jer instinktivno osjeća da je njegovoj brutalnosti, njegovoj sentimentalnoj maglovitosti, njegovu sustavnom cinizmu — duboko etička hrvatska duša sasvim tuđa; prezire, jer sluti, da će Hrvate za svoje — bliže a pogotovo daljnje — planove logički i gotovo nužno imati protiv sebe. Prezire, jer se konačno i — boji.«³¹ Poglajen prokazuje i neke katolike koji vjeruju nacističkom antikomunizmu: »Oni su uz nacističku 'antikominternu', jer su protiv komunističke 'kominterne', a zaboravljaju, da se i antikointerna i kominterna konačno svode na isti nazivnik: *boljševizam* t. j., transponiranje transcendentalnoga, apsolutnoga u skučeni, uski, infrajudski okvir ekonomskoga, bijološkoga, klase, rase. Taj novi absolutum je i norma moralnosti i norma istine: i nacizmu i komunizmu. Obojici je sve 'dopušteno', 'pravno', 'moralno', 'dobro', 'istinito', što odgovara rasnoj odnosno nacističkoj, klasnoj odnosno komunističkoj diktaturi.«³² Poglajen nije propustio upozoriti čitatelje da se jedino »po plodovima« mora prosuđivati sve, pa i jedan sustav, a ti su plodovi i u Njemačkoj i u priključenoj Austriji bili pogubni — kako se to nikada nije umarao pokazivati čitateljima u rubrici »Dokumenti i činjenice govore...«. U ovom kontekstu očijukanja s »Velikom Njemačkom« neka bude spomenut i Poglajenov uvodnik pod pseudonimom »Croata« u treći broj za 1938. pod naslovom »Konac Austrije: Epilog ili Prolog?«, kojim je popraćen »Anschluss Österreichs«. Uvodničar je sagledao etiologiju toga događaja, zavirio u dinamiku nacističkoga grabljenja »Lebensrauma« te strateškom analizom materijalnih i psiholoških čimbenika predvidio katastrofu u koju će ova nametnuta ideologija dovesti njemački narod: »Nur vorwärts, vorwärts: kao 1914 nach Paris, nach Paris... Da kam aber — Versailles!«³³

Poglajnovi antitotalitarni prilozi

Valja ustvrditi da su Poglajenov prilozi, kao i cjelokupna njegova uređivačka politika, bili nošeni borbom protiv »crvenoga« i »smeđega« totalitarizma, odnosno komunizma i nacional-socijalizma. To uistinu nije potrebno osobito dokazivati. Dovoljno je tek uzeti u ruke dotična godišta te u svakome od njih prelistati popriličnu paginaciju rubrika pod naslovom »Dokumenti i činjenice govore...« te »Osvrti«. Tu je Poglajen prikupljao dokumente »iz prve ruke«, tj. iz Njemačke, Austrije, Rusije, zemalja koje je Hitler osvojio, zatim priloge iz strane štampe koji su iz tih zemalja izvještavali, potom reakcije Vatikana, biskupskih konferencija³⁴,

31 Catholicus, Opasne ekvivokacije, *Život* (19) 4 (1938) 177.

32 Catholicus, Opasne ekvivokacije, *Život* (19) 4 (1938) 178.

33 Croata, Konac Austrije: Epilog ili Prolog?, *Život* (19) 3 (1938) 116. U jednom se prilogu već 1938. nagovješta Hitlerov kraj! [Usp. Viator, Churchill — Hitler i istočna ekspanzija, *Život* (19) 9–10 (1938) 610–615]

34 Neustrašivi glas duha... Zajednička poslanica njemačkih biskupa, *Život* (19) 8 (1938) 449–458; Poslanica austrijskih biskupa, *Život* (19) 9–10 (1938) 616–619.

pojedinaca s lica mjesta³⁵, glasove iz slobodnoga svijeta te ostalih izvora³⁶. Te je priloge zasigurno sam prevodio, što je zahtijevalo puno vremena. No i ostali prilozima iz časopisa su veoma primjetno intonirani protiv spomenutih svjetonazora. Već i sami njihovi naslovi o tome svjedoče: »Kad III. Reich progoni...«³⁷, u kojem je riječ zapravo o pravom pravcatom progonu Crkve u Njemačkoj; zatim »Nacional–socijalističke metode«³⁸, »Sovjetsko čišćenje«³⁹, iz kojega se vidi kako revolucija jede svoju djecu.

Poglajnov se antitotalitarizam u krajnjoj liniji temeljio u njegovoj vjeri: u kršćanstvu se naime osobni Bog obraća svakoj osobi posebno, što je čini jedinstvenim bićem u kozmosu. U tome se konačno i sastoji njezino dostojanstvo. I komunizam i nacional–socijalizam ne dijele ovakvu viziju; štoviše, protiv nje se bore, te su onda zapravo u svojoj biti jedno te isto, pa zato protiv njih valja ustati!⁴⁰ Ovo unutarnje jedinstvo izvrsno je zamijetio uvodničar pod pseudonimom »Miroslav« (nije li to zapravo Poglajen?) kad u prilogu pod znakovitim naslovom »I nastala je noć...« komentirajući osvjetljava pakt o nenapadanju između Hitlera i Staljina, potpisan u Moskvi 23. kolovoza 1939. godine: »Našle su se one dvije sile, koje su obje odmah od svog postanka predstavljale stravu za čovječanstvo. Znalo se za opasan karakter i jedne i druge. Mnogi su se nadali da će one učiniti svijetu tu uslugu, da se međusobno proždru. No oni nisu učinili svijetu tu uslugu, već su sklopili međusobno Pakt. Ne znamo, koje su sve tajne klauzule toga pakta, ali znamo da će budućnost, koja se primiče pod *ovakovim* znakovima biti strahovita.«⁴¹ Uvodničar je uočio glavnu opasnost u tome što su protagonisti oba pakta zapravo bezbožnici. »Sa stanovišta radničkih masa nikada još internacionalni proletarijat nije bio tako prevaren, kao u našim danima od njihovog obožavanog Staljina. Adolf Hitler pak u nijednom savezu ne traži drugo doli mogućnost da vlada svojim novim drugom. U njemu ćemo lako razabrati spoj jednog rasističkog mesijanizma, o kojem uvijek sanja, sa onim 'pruskim' cinizmom, za kojeg nam je Rauschning htio dokazati da je nihilistička srž nacionalnog socijalizma.«⁴² Nosilac crvene i smeđe značke tek su na prvi pogled mogli izgledati kao neprijatelji, pa bi ih i promatrač tako mogao

35 Prisutnik, Pravo lice nacional–socijalizma. Stenografske bilješke s nacističkog logorovanja. *Život* (19) 7 (1938) 96–98; Iz pastirskog pisma A. Stohra, biskupa Mainza, Glas vapijućeg u pustinji, *Život* (19) 8 (1938) 509.

36 Usp. primjerice hrvatsko–njemački prilog pod naslovom: Pedeset zapovijedi nacizma, *Život* (19) 8 (1938) 504–508.

37 I. Nikolić, Kad III. Reich progoni..., *Život* (19) 1 (1938) 6–13.

38 I. Nikolić, Nacional–socijalističke metode, *Život* (19) 4 (1938) 180–190.

39 N. N, Sovjetsko čišćenje, *Život* (19) 2 (1938) 106.

40 Poglajen je godine 1939. donio jedan potresan izvještaj iz amsterdamskog lista »Telegraf« u kojemu je riječ o »djetinjem otporu Čeha«. Dopisnik navodi riječi jednoga Čeha: »Nismo se borili. To je naša sramota. (...) Čujte moje riječi i recite Vašem narodu, neka žrtvuje za svoju slobodu sve: život, dobro i krv. Vjerujte mi, bolje je umrijeti, nego živjeti pod tuđim gospodstvom. Sramota je, kad je potlačena sloboda, pravo i materinji jezik — to je nepodnosiva sramota — i takav je život čovjeka nedostojan.... « [Nema većeg blaga od slobode, *Život* (20) 8 (1939) 501]

41 Miroslav, I nastala je noć..., *Život* (20) 7 (1939) 385.

42 Miroslav, I nastala je noć..., *Život* (20) 7 (1939) 386.

okarakterizirati. »No kad su opazili, da su sa svojim razaralačkim bakljama uništili isto Božje svetište kad su si u tom jezovitom osvjetljenju pogledali u lice, sinulo im je da u stvari izvode isti posao, da imadu istog neprijatelja i da su međusobno složni u mržnji, koja u dubini njihovih, duša vrije protiv Boga i protiv ljudi. I tako je jednoga dana moralo doći do pakta i saveza i prijateljstva (...)«⁴³ No uvodničar u tom paktu vidi i dobru stranu, jer se zapravo razotkriva laž obaju sustava.⁴⁴

Poglajen je potpisao i članak »Komunizam i obitelj« u kojemu upozorava kako komunizam nije samo puki gospodarski sustav nego želi biti i totalitarni nazor na svijet, te stoga ima i svoj stav o obitelji, koju, ukratko, želi razoriti, jer stoji na putu kolektivizaciji. Komunizam — prema Poglajnu — želi oslabiti obitelj olakšavajući sklapanje i rastavu braka, djecu predati društvu na odgoj kako bi nestalo tradicije te razoriti kućanstvo nukajući ženu da radi.⁴⁵

3. Poglajnova uređivačka politika

Mora se odmah reći da gotovo svi prilozi u Poglajnovim godinama uređivanja časopisa *Život* (1937–1941) imaju egzistencijalnu životnost, tj. pisani su u odnosu na komunizam i nacional–socijalizam, ukazujući na opasnost ovih ideologija svjetskih razmjera s motrišta klasične filozofije i reflektiranoga katoličkog nazora na svijet.

Filozofski prilozi

Isusovački filozof Franjo Šanc u prvoj je godini Poglajenova urednikovanja, posve u skladu s njegovom uređivačkom politikom i hitnošću trenutka, napisao članak »Na izvorima dijalektičkog materijalizma«⁴⁶, u kojemu već na početku ustvrđuje da dijalektički materijalizam ide za »*potpunim gospodstvom nad čitavim našim bićem*«⁴⁷, te ga stoga valja što bolje upoznati. Na kraju članka će autor ukazati na model borbe protiv ove ideologije, konkretno ukazujući na njezine slabe strane — najprije u filozofskome tumačenju sveukupne stvarnosti koje obiluje alogičnostima, a potom u njezinim lošim plodovima. »Treba daleko otvoriti oči pa i svakoga drugoga upozoriti, da najpomnije gleda, kuda i kamo vodi dijalektički materijalizam, ako ga se konsekventno provodi: u najstrašniju i najžalosniju propast; u rasulo svega onoga, što nam je najdraže.«⁴⁸

U borbu protiv marksističke ideologije upustio se i jedan od najpoznatijih predstavnika poslijeratne hrvatske emigracije, pravnik po struci, a političar i mislilac po opredjeljenju, Ivan Korsky (1918–2004), veoma zanimljivim prilogom:

43 Miroslav, I nastala je noć..., *Život* (20) 7 (1939) 387.

44 Usp. Miroslav, I nastala je noć..., *Život* (20) 7 (1939) 387.

45 Usp. S. T. Poglajen D. I., Komunizam i obitelj, *Život* (19) 2 (1938) 100.

46 Franjo Šanc, Na izvorima dijalektičkog materijalizma, *Život* (18) 9–10 (1937) 420–433.

47 Franjo Šanc, Na izvorima dijalektičkog materijalizma, *Život* (18) 9–10 (1937) 420.

48 Franjo Šanc, Na izvorima dijalektičkog materijalizma, *Život* (18) 9–10 (1937) 433.

»Katolička crkva kao historijska činjenica pobija dijalektički historijski materijalizam.«⁴⁹ Autor podvrgava kritici neke zasade historijskog materijalizma i ukazuje na njegovu unutrašnju nelogičnost, te ujedno upozorava na činjenicu Katoličke crkve čija sama opstojnost pobija čitav sustav historijskog materijalizma. Ona je u svojem sadržaju ostala nepromijenjena. »Na jednoj strani imamo sistem, koji tvrdi, da nema ništa stalno, nepromjenljivo, da su sve ideje i sve institucije proizvod svojeg doba i svojih ekonomskih prilika, a s druge strane postoji barem jedna institucija, koja obuhvaća različite epohe i ekonomske prilike, koja se prostire po cijelom svijetu, koja kraj svih promjena sama ostaje uvijek ta koja obuhvaća sve staleže. Činjenica, stvarnost demantira teoriju.«⁵⁰ Pod prijetnjom komunizma i njegova komunitarizma Korsky također piše jedan relativno kratak ali pregledan članak, »Može li se nadomjestiti privatno vlasništvo na zemljištu?«, u kojemu lapidarno ustvrđuje: »Tako je duboko ukorijenjena ideja privatnog vlasništva, da ako se ono ukine cijela dosadašnja zgrada civilizacije pada.«⁵¹

Među teoretske filozofske teme možemo ubrojiti i opširnu trodijelnu studiju isusovačkog filozofa Karla Grimma, čiji svaki dio nosi naslov »Indukcija«. Prvi je izišao na samom početku devetoga broja za 1940. godinu⁵², drugi u sljedećem broju⁵³, dok je treći dio ove studije ugledao svjetlo dana u prvom broju za 1941. godinu⁵⁴. Autor na samom početku prvoga dijela s pravom indukciju naziva »znakom našega vremena«⁵⁵. Grimm se dakako pohvalno izražava o primjeni indukcije u prirodnim znanostima, no istodobno upozorava da su neopravdane optužbe koje se često upravljaju prema »apriorizmu« skolastike. U prvom dijelu studije autor razmatra indukciju s formalno–logičkoga gledišta, u drugom govori o kriterijologijskom pitanju ove metode, dok je napokon u trećem dijelu riječ o metodologiji indukcije.

U ovome razdoblju pronalazimo dvije veoma dobro obrađene antropološke teme. Franjo Šanc je napisao i u 1938. godini zanimljiv članak pod naslovom »Naše temeljne težnje«⁵⁶, koje razjašnjava principima ontologije kao temeljne filozofske discipline: »Tri su težnje, koje su usađene u dubinu svakoga bića, dakle i u našu narav. Svako biće teži za jedinstvom, za dobrotom i za istinom; dakle i svaki čovjek.«⁵⁷ U drugome članku, »Mogu li se duševne pojave tumačiti fizikalnim putem?«⁵⁸, Josip Carević zastupa nemogućnost redukcionističkog tumačenja čovje-

49 I. Korsky, Katolička crkva kao historijska činjenica pobija dijalektički historijski materijalizam, *Život* (18) 9–10 (1937) 444–451.

50 I. Korsky, Katolička crkva kao historijska činjenica pobija dijalektički historijski materijalizam, *Život* (18) 9–10 (1937) 451.

51 I. Korsky, Može li se nadomjestiti privatno vlasništvo na zemljištu? *Život* (18) 8 (1937) 380.

52 K. Grimm, Indukcija, *Život* (21) 9 (1940) 417–444.

53 K. Grimm, Indukcija, *Život* (21) 10 (1940) 493–516.

54 K. Grimm, Indukcija, *Život* (22) 1 (1941) 49–68.

55 K. Grimm, Indukcija, *Život* (21) 9 (1940) 417.

56 F. Šanc, Naše temeljne težnje, *Život* (19) 6 (1938) 370–380.

57 F. Šanc, Naše temeljne težnje, *Život* (19) 6 (1938) 371.

58 J. Carević, Mogu li se duševne pojave tumačiti fizikalnim putem? *Život* (21) 8 (1940) 386–398.

ka, koje završava u materijalističkom monizmu, te se zalaže za Aristotelovo hile-morfističko tumačenje čovjekova supstancijalnog jedinstva. Autor se uvelike služi mišlju filozofa Stjepana Zimmermanna (1884–1963).

Među filozofskim priložima pronalazimo i one koji svojom tematikom spadaju u povijest filozofije, a u ono su vrijeme pratili najnovija događanja. Tu je izvrstan prilog V. Keilbacha »Egzistencijalna filozofija«⁵⁹, s kritičkim opaskama. Takva su i dva priloga isusovačkoga filozofa Franje Šanca. Prvi je opširna trodijelna studija o filozofu Hansu Drieschu koju je *Život* objavio u drugoj polovici 1939. godine: »Hans Driesch — o ishodištu svake filozofije«⁶⁰, »Hans Driesch — o temeljnim tezama svoje filozofije«⁶¹, »Hans Driesch — o temeljnim tezama svoje filozofije«⁶². U drugoj studiji Šanc se osvrnuo na Nietzscheovu četrdesetu godišnjicu smrti. On ovako dijagnosticira njegovu misao: »Nietzsche je strastveni mrzitelj Boga i kršćanstva, znanosti i morala. Ove neizmjerene praznine u njegovu 'sistemu' ne može ispuniti ni svojim sjajnim, duhovitim stilom. Samo tko ne drži dosta do Boga i kršćanstva, do znanosti i morala, može se oduševljavati za Nietzschea kao filozofa.«⁶³

U posljednjem broju za Poglajnova uredništva Šanc se javio prilogom iz praktične filozofije pod naslovom »Aristotel o socijalnim dužnostima«⁶⁴, koje autor sustavno prikazuje na temelju Stagiraninova djela *Nikomahova etika*, nakon što je u uvodnom dijelu progovorio o uvjetima za razumijevanje ovoga govora, tj. o čovjekovoj posljednjoj svrsi, o određenju kreposti općenito, te naravno o slobodi volje kao pretpostavci za svako etičko djelovanje. Ovome možemo pribrojiti članak Karla Grimma »Križa mira« u kojemu autor ima u vidu najnovije događaje, zalaganje oko mira Pija XI i njegova nasljednika Pija XII. On polazi od vrlo preciznih Augustinovih formulacija mira iz njegova djela *De civitate Dei* te zaključuje da je mir jedno od najvećih dobara čovjeka i čovječanstva.⁶⁵ Pod tim vidikom Grimm traga za Augustinovim načelom mira kao »tranquillitas ordinis — staloženost reda«, analizirajući međunarodne odnose, prilike unutar državnih zajednica u staleškim odnosima, prilike u obiteljima, prilike u pojedinim dušama. Autor dolazi do zaključka da je beznačajnost izvor nemira svuda.⁶⁶ Citira Donosa Cortesa koji zamjećuje nered i konfuziju na svakom koraku, te nastavlja: »Tada sam sebi zadao pitanje: ne potječe li ova konfuzija, ova anarhija, ovaj sveopći nered otuda, što se zaboravilo na osnovna načela moralnoga reda, kojega je Crkva Kristova mirotvorni čuvar i koja ga jedina posjeduje? Moja se slutnja pretvorila u izvjesnost, kad sam

59 V. Keilbach, *Egzistencijalna filozofija*, *Život* (18) 9–10 (1937) 401–415.

60 F. Šanc, Hans Driesch — o ishodištu svake filozofije, *Život* (20) 7 (1939) 401–411.

61 F. Šanc, Hans Driesch — o temeljnim tezama svoje filozofije, *Život* (20) 8 (1939) 467–476.

62 F. Šanc, Hans Driesch — o temeljnim tezama svoje filozofije, *Život* (20) 9–10 (1939) 545–565.

63 F. Šanc, Friedrich Wilhelm Nietzsche. Uz četrdesetu godišnjicu njegove smrti, *Život* (21) 8 (1940) 385.

64 F. Šanc, Aristotel o socijalnim dužnostima, *Život* (22) 1 (1941) 5–40.

65 Usp. K. Grimm, *Križa mira*, *Život* (20) 3–4 (1939) 147.

66 Usp. K. Grimm, *Križa mira*, *Život* (20) 3–4 (1939) 156.

se uvjerio, da danas jedina Crkva pruža prizor organizirana društva; da je ona jedina mirna u općoj uznemirenosti; da je ona jedina slobodna, da jedino u njoj podanik sluša s ljubavlju zakoniti auktoritet, i da se auktoritet sa svoje strane pokazuje punim dobrote i pravednosti u svojim naredbama; da je ona jedina plodna velikim građanima, jer ima mudrost života i mudrost smrti, života, koji stvara svece, i smrti, koji stvara mučenike...⁶⁷ Drugim riječima, profana se zajednica treba ugledati u Crkvu i vratiti njezinim načelima.

Među znamenitim autorima u 1938. valja spomenuti i profesora s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, Vilima Kailbacha (1908–1982), inače jednoga od osnivača suvremene europske psihologije religije, čovjeka koji je čitav život posvetio religijskome fenomenu.⁶⁸ U tome je godištu tiskano čak sedam njegovih članaka, koji su kasnije objedinjeni u monografiju. Članci su inače visoke znanstvene kakvoće, među ostalim s obilnim bilješkama i recentnom literaturom pri kraju. Evo zanimljivih naslova tih priloga: »Što je moderna psihologija religije?«, »Američka psihologija religije«, »Patologističko–pozitivistička psihologija religije«, »Psihoanalitička psihologija religije«, »Individualna psihologija religije«, »Genetička etnopsihologija kao empirička psihologija religije«, »Metodičko–empirička psihologija religije u Njemačkoj«. Poglajnu je kao uredniku bilo očito neobično stalo da njegovi čitatelji budu uvjereni u znanstvenu utemeljenost religijskoga fenomena. Drugim riječima, pobijala se protestantska teologija o nemoći ljudskoga razuma i kantovski agnosticizam. U ovo područje svrstavamo i članak K. Grimma »Vjera bez dogme«⁶⁹, koji autor odmah smješta u suvremeni kontekst creda bez dogme: »Sve su vjere dobre, ako su ljudi, koji po njima žive, dobri«, citirajući čitanke za treći i četvrti razred osnovne škole, izdane u Beogradu 1930! Govori i o slobodnom zidarstvu koje je »nedogmatički religiozno«⁷⁰. I mi danas živimo u eri »nedogmatičke religioznosti«, pa stoga članak može biti itekako moderan. Autor na tragu »philosophiae perennis« dokazuje logičku i psihologijsku nemogućnost vjere bez dogme.

Kršćanski Weltanschauung

Već je bilo rečeno da *Život* u Poglajnovu vrijeme nije tiskao teološke članke »stricte dictum«, nego su to bili prilozi koji su trebali služiti kao orijentacijske točke čitateljima za izričiti kršćanski »Weltanschauung«. Baš je takvo i prvo poglavlje klasičnoga djela Karla Adama *Jesus der Christus*, koje je Poglajen tiskao (vjerojatno i sam preveo) kao uvodni članak u prvi broj za 1939. godinu. Piscu te knjige je bilo na srcu da prikaže Krista Gospodina prihvatljivim za vjerovanje i čovjeku njegova doba: »Civilizovani, evropski čovjek nije više onaj čovjek kasne antike, koji je slušao Isusa i Njegovo propovijedanje. Poslije Kopernika i Kanta on je postao

67 Usp. K. Grimm, *Kriza mira*, *Život* (20) 3–4 (1939) 155.

68 Usp. Josip Oslić, *Vjera i um. Neoskolastički i suvremeni pristupi*, Zagreb, 2005.

69 K. Grimm, *Vjera bez dogme*, *Život* (20) 5–6 (1939) 284–297.

70 K. Grimm, *Vjera bez dogme*, *Život* (20) 5–6 (1939) 285.

triježan, stvaran, kritičan, dapače blaziran i sveznajući. Njegovo mišljenje ne draži, ne zaokuplja svijet pozadine, nego svijet površine, fenomenalni svijet.«⁷¹ I još: »Moderno poimanje drži se, po čitavoj svojoj strukturi, prema nadosjetnom, a napose prema nadnaravnom svijetu, prema svijetu vjere, potpuno ravnodušno pače superiorno, ako ne i neprijateljski.«⁷² Tu su zastupljene temeljne teze: Isus Krist je pravi Bog i pravi čovjek; soteriloška uloga Krista Gospodina, iz čega onda proizlazi i eshatološko značenje kršćanstva, njegova sakramentalna osobitost te napokon socijalni oblik kao zajednica crkve. Na analogan način valja razumjeti i prilog pod naslovom »Pravo lice katolicizma«⁷³, koji nije ekleziologija u pravom smislu riječi, nego katolički izričaj nazora na svijet. Riječ je inače o prijevodu prva dva poglavlja djela Karla Adama *Wesen des Katholizismus*.

U istom smislu valja razumjeti i članak povodom izlaska djela Ch. Dawsona *Progress and religion*, pod naslovom »Jedinstvo evropske kulture«⁷⁴. U njemu se vrlo dobro prikazuje teza koju je Dawson inače zastupao u svim svojim djelima, da je naime duhovna sastavnica, tj. religija, odnosno religiozna vjera, motorna snaga svake kulture. To pak, prema Dawsonu osobito vrijedi za kršćanstvo: »... kršćanin, i samo on, poznaje rješenje paradoksa, da vječnost može ući u vrijeme, a ono, što je apsolutno, u ono, što je ograničeno, čime ljudski život i tjelesni svijet primaju religijsko značenje i religijsku vrijednost.«⁷⁵

Profesor fundamentalne teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, inače pariški student i Merzov prijatelj, Đuro Gračanin (1899–1973), napisao je članak »Svjedočanstvo mislioca« u kojem je iznesen stav prema kršćanstvu H. Bergesona (1859–1941), porijeklom Židova, povodom njegova osamdesetog rođendana. Kao što je poznato, Bergson je ispočetka bio strogi pozitivist, scientist, da bi naposljetku završio u metafizici, priznavajući duhovnu zbilju, i pokazujući izričitu simpatiju prema kršćanstvu u svom djelu *Les deux sources de la morale et de la religion*. »Za Bergesona kršćanstvo predstavlja kulminantnu točku razvoja čovječanstva«⁷⁶, kaže Gračanin, a što osobito dolazi do izražaja u kršćanskoj mistici koja zbog svoje aktivnosti preobražaja svijeta predstavlja superiornost nad svim drugim mistikama. Članak je mogao poslužiti vjernicima da se učvrste u ispravnosti svoje vjere, a drugima je pak mogao biti apel da je prihvate.

I napokon, u tom razdoblju pronalazimo i prilog koji također može biti uvršten u ovu problematiku, a riječ je o članku F. Šanca pod naslovom »Providnost — ili sudbina«⁷⁷. To je zapravo sažetak njegova poznatog djela *Providnost Božja* (Knjižnica Života, Niz III, knjiga II, Zagreb I/147). Šanc je iznio silogističke razloge za postojanje Providnosti te ukazao »da su najveći neprijatelji svoje sreće oni, koji

71 K. Adam, Krist Isus, *Život* (20) 1 (1939) 10.

72 K. Adam, Krist Isus, *Život* (20) 1 (1939) 11.

73 K. Adam, Pravo lice katolicizma, *Život* (21) 1 (1940) 45–63.

74 O. Blaha, Jedinstvo europske kulture, *Život* (21) 2 (1940) 65–88.

75 O. Blaha, Jedinstvo europske kulture, *Život* (21) 2 (1940) 74.

76 Đ. Gračanin, Svjedočanstvo mislioca, *Život* (21) 1 (1940) 4.

77 F. Šanc, Providnost Božja, *Život* (21) 3–4 (1940) 190–205.

vjeruju u neumoljivu krutu sudbinu.«⁷⁸ »Izvor je mira i sreće na ovome svijetu, pa i put vječnoj sreći, prepustiti se potpunoma Providnosti Božjoj, neka slobodno upravlja nama i svim onima, kojima želimo dobro i najbolje.«⁷⁹

Zastupljenost ruske misli

U Poglajenovim je godinama uređivanja časopisa nemoguće ne zamijetiti relativno značajnu zastupljenost priloga o ruskim misliocima. Kako to objasniti? Odgovor se nazrijeva iz članka isusovačkoga sociologa Johna La Fargea, inače tadašnjega urednika uglednoga tjednika *America* iz New Yorka, pod naslovom »Münchenski sporazum zahtijeva daljnje ispravke«⁸⁰. On je u sklopu svoga posjeta Hrvatskoj za čitatelje časopisa u spomenutom članku iznio svoje poglede na Rusiju, a koje je očito u svojoj viziji dijelio i sam Poglajen. Autor naime ističe opasnost izoliranja Rusije te potrebu da se tu veliku zemlju, gotovo nepresušnih sirovinskih izvora, koja međutim zbog strašnoga sustava ekonomski nepovratno tone, uvuče u europsko zajedništvo naroda s demokratskim principima koji poglavito promoviraju ljudska prava i slobode.⁸¹

Sergej Vladimir Stein napisao je u 1938. godini članak o Dostojevskom pod naslovom »Dostojevski i katolicizam«⁸². Autor ustvrđuje da je negativni odnos Dostojevskoga prema katolicizmu vezan u njegov doživljaj Europe koja naliči velikom groblju jer je katolicizam iznevjerio Kristovu nauku.⁸³ Isti je autor svojim člankom »Puškin i njegov odnos prema religiji i katolicizmu«⁸⁴ odškrinuo vrata čitateljima prema velikoj ruskoj misli i duši ruskoga naroda: »U Puškinu, kao u mikrokozmosu, odrazile su se sve osobitosti ruskoga nacionalnoga duha i sve nijanse ruskoga genija.«⁸⁵

Dr. P. Nikolajev iz Zagreba piše članak o ruskom misliocu Petru Čadajevu (1794–1856), velikom borcu za približavanje Rusije europskoj misli, pod naslovom »Zapadni mislilac Rusije Petar Čadajev«⁸⁶. Ukratko se razlažu neka njegova djela (npr. *Apologija jednog ludaka*) te izvanredno pozitivan stav prema katolicizmu zbog njegove socijalne aktivnosti i svekolikog stvaralaštva.⁸⁷

Povodom tridesete obljetnice Tolstojeve smrti (kojemu je po romanu *Rat i mir* mjesto uz bok Homeru, Danteu, Shakespeareu i Goetheu) Josip Carević piše

78 F. Šanc, *Providnost Božja, Život* (21) 3–4 (1940) 190.

79 F. Šanc, *Providnost Božja, Život* (21) 3–4 (1940) 205.

80 J. La Farge, *Münchenski sporazum zahtijeva daljnje ispravke, Život* (20) 3–4 (1939) 226–230.

81 Usp. J. La Farge, *Münchenski sporazum zahtijeva daljnje ispravke, Život* (20) 3–4 (1939) 228–229. Zanimljivo je da je taj sociolog–isusovac u istom članku (str. 230) zbog zajedničke ateističke i antiteističke potke unaprijed najavio sporazum nacizma i boljševizma!

82 S. V. Stein, *Dostojevski i katolicizam, Život* (19) 1 (1938) 27–35.

83 Usp. S. V. Stein, *Dostojevski i katolicizam, Život* (19) 1 (1938) 27–28.

84 S. V. Stein, *Puškin i njegov odnos prema religiji i katolicizmu, Život* (20) 1 (1939) 16–30.

85 S. V. Stein, *Puškin i njegov odnos prema religiji i katolicizmu, Život* (20) 1 (1939) 16.

86 P. Nikolajev, *Zapadni mislilac Rusije Petar Čadajev, Život* (20) 5–6 (1939) 345–352.

87 P. Nikolajev, *Zapadni mislilac Rusije Petar Čadajev, Život* (20) 5–6 (1939) 351.

»Značenje Lava N. Tolstoja«⁸⁸. Autor već na početku izvanredno uzdiže Tolstojevu umjetničku nadarenost i formu, ali se kritički osvrće na sadržaj: »Tolstoj kao umjetnik i pjesnik saznao je zaista čarobnu kristalnu posudu, ali kao prosvjetitelj i uzgojitelj postavio je u tu skupocjenu posudu nezdravu duševnu hranu.«⁸⁹ Carević dakle ne odobrava apsolutnu slobodu u umjetničkom stvaranju od svega njoj izvanjskog, primjerice vjere, morala, patriotizma. Tolstoju predbacuje »naturalistički pesimizam«⁹⁰.

Kao uvodnik u osmi broj *Života* 1940. bio je tiskan članak »Evropa i duša Istoka«⁹¹ A. Adlera. Ovim člankom autor prikazuje djelo *Europa und die Seele des Ostens* (Luzern, 1939) protestantskoga teologa Waltera Schubarta, koji tumači duhovni utjecaj Dostojevskoga i Nietzschea. Nakon konstruktivne gotičke faze europskoga kontinenta dolazi prometejska (u kojoj mi sada živimo), koja započinje negdje između 1450. i 1550. No već se na obzoru nazire ivanovsko doba koje će stvoriti čovjeka po mesijanskom uzoru⁹², koji će se nadahnjivati idejom jedinstva i izmirenja. Mesijansko doba će, prema Schubartu (već prema inspiraciji romantika Herdera), iznjedrili ruska duša koja je — za razliku od materijalističkog Zapada — sačuvala slobodu u pogledu na zemaljska dobra!

Teme iz hrvatske povijesti

Općenito se može reći da je ovo područje u vremenu Poglajnova vođenja časopisa manje zastupljeno. To je donekle razumljivo, jer to i nije bio povijesni časopis. Ipak, pronalazimo i nekoliko priloga iz hrvatske povijesti, kojima na čelo svakako treba staviti priopćenje koje nadilazi puku povijesnost: »Najznačajniji jubilej Hrvatske. Hrvatski biskupi svom Hrvatskom narodu prigodom 1300 godišnjice njegovih prvih veza sa sv. Stolicom«⁹³. Tu već u uvodnom dijelu stoji: »To je bio događaj od presudne važnosti za Hrvate, jer su otada s velikom spremnošću prihvaćali ono Kristovo evanđelje, kako ga je Rim širio i naučavao. Katolička vjera prožela je nacionalni život Hrvata. Njoj u prvom redu Hrvati imaju zahvaliti, što su u toku dugih vijekova neprekidno očuvali neizbrisivu svijest suverenog života, još otada, kad im je Papa, rodnom iz Dalmacije, koju su oni naselili, po svom legatu opatu Martinu pokazao i otvorio put u svetište Kristove Crkve na zemlji.«⁹⁴

Slijede potom povijesni prilozii isusovca Stjepana K. Sakača. On je napisao članak »Apostol Hrvata Ivan Ravenjanin. Prvi nadbiskup splitski (g. 640–?)«⁹⁵. U

88 J. Carević, Značenje Lava N. Tolstoja, *Život* (21) 10 (1940) 481–492.

89 J. Carević, Značenje Lava N. Tolstoja, *Život* (21) 10 (1940) 481.

90 J. Carević, Značenje Lava N. Tolstoja, *Život* (21) 10 (1940) 484.

91 A. Adler, Evropa i duša Istoka, *Život* (21) 8 (1940) 353–362.

92 Usp. A. Adler, Evropa i duša Istoka, *Život* (21) 8 (1940) 354.

93 Najznačajniji jubilej Hrvatske. Hrvatski biskupi svom Hrvatskom narodu prigodom 1300 godišnjice njegovih prvih veza sa sv. Stolicom, *Život* (20) 3–4 (1939) 129–142.

94 Najznačajniji jubilej Hrvatske. Hrvatski biskupi svom Hrvatskom narodu prigodom 1300 godišnjice njegovih prvih veza sa sv. Stolicom, *Život* (20) 3–4 (1939) 129.

95 S. K. Sakač, Apostol Hrvata Ivan Ravenjanin. Prvi nadbiskup splitski (g. 640–?), *Život* (19) 7 (1939) 401–421.

prilogu je riječ o narodnim i crkvenim prilikama nakon razorenja Salone od strane Avara i Slavena (614. ili 615), bježanju stanovništva na okolne otoke, njihovom vraćanju na kopno te obnavljanju slavne salonske crkvene hijerarhije sa sjedištem u Splitu u osobi nadbiskupa Ivana Ravenjanina, posvećenoga u Rimu. Tu je i članak »Pravo značenje naziva »bijela« i »crvena« Hrvatska⁹⁶ u kojemu Sakač terminologiju tih naziva objašnjava iranskim podrijetlom. Isti autor piše i članak »Otkuda Hrvatima 'Ban'?'⁹⁷ u kojemu postavlja tezu da su taj naziv i njegovo dostojanstvo »baština staroiranskih Hrvata«⁹⁸. Sakač se javio još jednom te ponovno uveo čitatelje u same početke hrvatske povijesti, i to člankom »Krapina, Kijev, Ararat. Krapinska, kijevska i armenska priča o trojici braće i jednoj sestri«⁹⁹. Isusovac Nikola Maslač je napravio vrlo zanimljiv prilog »Kako se službeno 'učbenički' udešava 'historija'«¹⁰⁰. U njemu ispravlja, odnosno iznosi prešućene i isprevertane činjenice profesora Đorđa Lazarevića, a koje je ovaj iznio u povijesnim udžbenicima za neke razrede građanskih škola tadašnje države.

U rano organizacijsko ustrojstvo slobodnoga kraljevskog grada Varaždina čitatelje je pak uveo profesor Zlatko Tanodi člankom »Uprava grada Varaždina u srednjem vijeku«¹⁰¹.

Moralne teme

Svako je vrijeme vrijeme krize. Ona se u vremenu pred Drugi svjetski rat odrazila u uzmicanju duhovnih snaga pred silom i moći. O tadašnjoj moralnoj krizi progovorio je Antun Adler u kratkom napisu »Moralna kriza zapada«¹⁰² u kojem je prikupio glasove s mnogih strana i od raznih ljudi koji su pozivali na nužnost moralne obnove.

Problemom populacije pozabavio se sa zavidnom temeljitošću, dobrim poznavanjem statistike i s dva članka u 1938. godini isusovac Franjo Krautzer.¹⁰³ Njegove prognoze s obzirom na izumiranje Europe nisu ipak predviđale imigraciju iz pronatalitetnih država te druge važne čimbenike. Tu je i prilog Ivana Schreckeisa pod naslovom »Odnos populacije i religije«¹⁰⁴, u kojemu taj liječnik kaže da na pretkom jednog naroda odlučuje samo tzv. »vitalni indeks«, tj. višak rođenih u odnosu prema broju umrlih. »Ako je vitalni indeks velik, to jest, broj rođenih znatno nadmašuje broj umrlih onda svi ratovi, gospodarske depresije i politička tlače-

96 S. K. Sakač, Pravo značenje naziva »bijela« i »crvena« Hrvatska, *Život* (19) 6 (1938) 332–338.

97 S. K. Sakač, Otkuda Hrvatima »Ban«, *Život* (20) 7 (1939) 388–400.

98 S. K. Sakač, Otkuda Hrvatima »Ban«, *Život* (20) 7 (1939) 388.

99 S. K. Sakač, Krapina, Kijev, Ararat. Krapinska, kijevska i armenska priča o trojici braće i jednoj sestri, *Život* (21) 3–4 (1940) 129–149.

100 N. Maslač, Kako se službeno 'učbenički' udešava 'historija', *Život* (21) 7 (1940) 342–348.

101 Z. Tanodi, Uprava grada Varaždina u srednjem vijeku, *Život* (21) 5–6 (1940) 250–265.

102 A. Adler, Moralna kriza zapada, *Život* (21) 7 (1940) 338–341.

103 Franjo Krautzer, Problem populacije, *Život* (19) 1 (1938) 36–46; Problem populacije: II. — denatalitet, *Život* (19) 2 (1938) 66–73.

104 Ivan Schreckeis, Odnos populacije i religije, *Život* (19) 2 (1938), 74–85.

nja ne mogu trajno naškoditi jednoj državi ili narodu.«¹⁰⁵ Isti autor je napisao i članak pod provokativnim naslovom »Dijete — neprijatelj obitelji?!«¹⁰⁶. Na globalnom planu liječnik zamjećuje sljedeće: »Prošlost naime nekada velikih i kulturnih naroda nije bila zapečaćena zbog nekih vanjskih uzroka: rata, bolesti, potresa, gladi i sl., nego zbog toga, što je općeniti moral bio jako opao, što je zavladao materijalistički, egoistički — individualizam, pesimizam, princip izživljavanja, što je moralna svijest i jakost volje toga čovjeka bila jednaka nuli, što nije bilo smisla za žrtve, što je nestalo djelotvornog idealizma jer je konkretno bio zavladao 'Zwei-, Ein-' i 'Kein-kinder system', sistem braka sa dvoje djece, jednim djetetom, i konačno brak bez djece.«¹⁰⁷ Budućnost jednoga naroda — pa i hrvatskoga — ovisi »o zdravom braku, obitelji i dovoljno brojnom potomstvu.«¹⁰⁸ U članku se predlažu neke poticajne mjere za obitelji. »Sudbina, budućnost svakoga naroda, pa tako i Hrvatskoga ne ovisi jedino o policiji, jedino o državnicima, niti jedino o filozofima, nego konačno o dvoje mladih ljudi, koji tvore prirodni brak.«¹⁰⁹

Tomo Habdija je napisao vrlo stručan prilog pod naslovom »Raširenost pobačaja i njeni uzroci. Prilog k problemu depopulacije«¹¹⁰. Tako su čitatelji mogli dobiti uvid u pobačaj kod starih klasičnih i poganskih naroda, zatim u praksu pobačaja kod nas i oko nas, te u njegove uzroke. Pisac dijagnostičko–terapeutski zaključuje: »Iza svega ovog razlaganja dolazim do zaključka da je primarni uzrok pojave i raširenja pobačaja moralno–psihičke naravi, a k njemu se tek kao sekundarni uzroci pridružuju ekonomsko socijalni i eventualno biološki. Prema tomu treba tražiti i odgovarajuća moralno psihička sredstva u prvom redu kao lijek proti tom zlu. Samo da neke spomenom: zabrana neomaltuzijanističke propagande, pornografije, stroge mjere protiv priređivača i prodavača pobačajnih sredstava, i protiv onih, koji vrše pobačaj na sebi ili drugima; zatim: porez na obitelj bez djece, dizanje časti materinstva, poštivanje i zaštita trudnih žena. Povrh svega ovoga dizanje religioznosti, dobar moralni odgoj mladeži i javnog mišljenja. A uz to poboljšanje ekonomsko socijalnih prilika i dizanje narodnog zdravlja.«¹¹¹

U rubrici »Dokumenti govore...« Poglajen je objavio i pismo nadbiskupa Alojzija Stepinca liječnicima, od 10. siječnja 1940. pozivajući ih — pismo je stilom bilo adresirano posve osobno na svakoga liječnika — na suradnju protiv abortusa. On je za današnjega blaženika »zlo u sebi« koje »vapi u nebo za osvetom«¹¹², te stoga

105 Ivan Schreckeis, Odnos populacije i religije, *Život* (19) 2 (1938) 85.

106 I. Schreckeis, Dijete — neprijatelj obitelji?! *Život* (21) 2 (1940) 89–102.

107 I. Schreckeis, Dijete — neprijatelj obitelji?! *Život* (21) 2 (1940) 90.

108 I. Schreckeis, Dijete — neprijatelj obitelji?! *Život* (21) 2 (1940) 91.

109 I. Schreckeis, Dijete — neprijatelj obitelji?! *Život* (21) 2 (1940) 102.

110 T. Habdija, Raširenost pobačaja i njeni uzroci. Prilog k problemu depopulacije, *Život* (20) 1 (1939) 31–41.

111 T. Habdija, Raširenost pobačaja i njeni uzroci. Prilog k problemu depopulacije, *Život* (20) 1 (1939) 40–41.

112 A. Stepinac, Metropolita hrvatski pozivlje hrv. liječnike na suradnju protiv bijele kuge, *Život* (21) 10 (1940) 534–535.

apelira »da ove naše sramote i rane što prije nestane«¹¹³. U posljednjem broju koji je uređivao Poglajen je uveo i rubriku »Iz obiteljskog ciklusa...«, namjeravajući objavljivati priloge o obiteljskoj problematici. Tada je objavljen jedan pobudan prilog za buduće očeve i majke, ali i primalje, liječnike i kirurge, pod naslovom »Heroizam majčinstva«¹¹⁴.

Pedagoške teme

Posve u skladu sa svojom svrhom, *Život* je objavljivao i teme iz odgoja, o kojima nisu pisali samo svećenici nego i laici. Tu je svakako zanimljiv i poučan veoma angažiran članak isusovca Ivana Jägera iz Travnika pod naslovom »Kino — škola nemorala ili odgojitelj djece Božje?!«¹¹⁵, u kojemu on ne samo da, uobičajeno za to vrijeme, kritizira pogubne učinke nemoralnih filmova na mlade, nego na kraju daje i konkretne prijedloge što treba učiniti. Tako se pri kraju članka može čitati o prijedlogu da se osnuje odbor za ocjenjivanje filmova, čiji bi sud donosile katoličke novine, te da se, po uzoru na druge zemlje, organizira zamalo »križarska vojna« za moralizaciju filma.

Bogoljub Stržić, još jedan isusovac stručnog i lakog pera, napisao je u 1938. godini članak pod naslovom »Odgojne svrhe«¹¹⁶, u kojemu već na početku kaže da sva zbrka u pedagogiji nastaje zato što se ne zna koja je svrha čovjekova života, prema kojoj bi onda valjalo udesiti sredstva. Autor vrlo lijepo razlaže antički i moderni model, zaustavljajući se potom na kršćanskome, koji se sastoji u ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Isti je autor napisao i relativno dugačak članak »Odgoj i obitelj«¹¹⁷ koji obiluje i živopisnim i uvjerljivim primjerima. Članak je aktualan jer se u njemu govori o protuprirodnom odgoju, koji bi navodno mogao pružiti kolektiv bilo koje boje. Na odgoj imaju pravo, ali i dužnost, poglavito roditelji; dijete mora ponajprije rasti u ljubavi. Stržić je i protiv odgoja koji favorizira samo kognitivnu čovjekovu sposobnost: »Do odgoja spoznajnih moći mnogo stoji, ali još više stoji do odgoja čuvstva i volje. Od osobite je važnosti, da se u domu odgoji čuvstvo. I kod odraslih ljudi mnogo odlučuje čuvstvo, a pogotovo kod djece.«¹¹⁸ Stržić je bio izvrstan pedagog, što se vidi i iz toga što je u posljednjoj točki iznova ukratko iznio nosive misli svoga članka, usredotočujući svu pozornost na obitelj u njezinoj važnoj odgojnoj ulozi.

Salezijanac Josip Radoha napisao je članak prigodom pedesetgodišnjice osnivača Salezijanske družbe Don Bosca, pod naslovom »Don Boscove uzgojne metode«¹¹⁹, u kojemu već na početku navodi don Boscove riječi: »Služim se preven-

113 A. Stepinac, Metropolita hrvatski pozivlje hrv. liječnike na suradnju protiv bijele kuge, *Život* (21) 10 (1940) 535.

114 A. Majocchi, Heroizam majčinstva, *Život* (22) 1 (1941) 41–48.

115 Ivan Jäger, Kino — škola nemorala ili odgojitelj djece Božje?! *Život* (19) 4 (1938) 215–233.

116 B. Stržić, Odgojne svrhe, *Život* (19) 8 (1939) 477–488.

117 B. Stržić, Odgoj i obitelj, *Život* (20) 5–6 (1939) 301–322.

118 B. Stržić, Odgoj i obitelj, *Život* (20) 5–6 (1939) 313.

119 J. Radoha, Don Boscove uzgojne metode. Prigodom pedesetgodišnjice njegove smrti, *Život* (19) 9–10 (1938) 558–565.

tivnim sistemom i ljubavlju.« Sljedeće godine isti je autor pod istim naslovom objavio članak u kojem ističe veliku ulogu odgojitelja.¹²⁰

Marta Labaš je vrlo lijepo predstavila knjigu dr. Margarete Csaba *Njezino proljeće*, koja je tada izišla i koja govori o odgoju i samoodgoju mlade djevojke. Članak je naslovljen »Uz važan problem ženske omladine«¹²¹. Profesorica Zdenka Žanko u svome prilogu »Djevojka pred bračnim svetištem«¹²² daje jasne religiozne, etičke, nacionalne i zdravstvene kriterije koje mora imati na pameti svaka djevojka pred udajom, a oni su »zahtjevi ljudske prirode i zdrava razuma, samo što danas u modernoj anarhiji nisu više jasni niti ti zahtjevi prirode i zdrava razuma«.¹²³ »Eto, to su četiri osnovna principa. Mora biti: 1. Katolik. — 2. Pošten i karakteran. — 3. Hrvat, i to dobar i svijestan. — 4. Zdrav.«¹²⁴

Ivan Kukula, kasnije dugogodišnji provincijal i glasoviti ispovjednik u Bazilici Srca Isusova u Palmotićevoj, napisao je relativno opširan, ali poučan, nadasve dokumentirani članak pod naslovom »Seksualni odgoj intelektualne omladine«¹²⁵, u kojem upozorava na naturalističke i materijalističke opasnosti na tom području, a pozornosti su vrijedne njegove stranice o osobnosti samoga odgojitelja.¹²⁶

Socijalni prilozi

Poglajenovih godina časopis je dobio jaku socijalnu notu koja se očitovala u neposrednim priloziima »s terena« koji su izvještavali o teškim socijalnim uvjetima, a bilo je također i izvrsnih teoretskih članaka s područja socijalne tematike.

Poglajen je na tom području davao prostora novim suradnicima koji su ujedno imali i književne nadarenosti. Tako su čitatelji iz pera jedne obične radnice mogli dobiti uvid u teške uvjete rada u tvornici.¹²⁷ Ne treba stoga čuditi što su i ovakvi nehumani uvjeti poslužili u našim stranama za dobivanje tolike simpatije za komunizam! Jednostavno potpisana »Š. Nastavnica« piše članak »Problem Viših narodnih škola kod nas«. U njemu se opisuje pozitivnim podacima, ali i strahovitom empatijom, siromaštvo zagrebačkih predgrađa i težak, često beznadan rad u školama. Ti se rezultati ipak nakon nekog vremena vide. Nastavnica izriče potrebu viših narodnih škola, gdje bi se djeca nakon svršena četiri razreda dalje odgajala, obrazovala i obranila od preranoga izrabljivačkog rada.¹²⁸ O obiteljskoj socijalnoj situaciji doznajemo iz rubrike »Iz naših anketa«, primjerice iz priloga jednoga oca: »Životni problemi naših radničkih obitelji«¹²⁹. Tu je i prilog »Prilike među Del-

120 J. Radoha, Don Boscove uzgojne metode, *Život* (20) 3–4 (1939) 217–221.

121 M. Labaš, Uz važan problem ženske omladine« *Život* (20) 2 (1939) 125–126.

122 Z. Žanko, Djevojka pred bračnim svetištem, *Život* (21) 2 (1940) 103–113.

123 Z. Žanko, Djevojka pred bračnim svetištem, *Život* (21) 2 (1940) 107.

124 Z. Žanko, Djevojka pred bračnim svetištem, *Život* (21) 2 (1940) 106.

125 I. Kukula, Seksualni odgoj intelektualne omladine, *Život* (21) 3–4 (1940) 150–189.

126 Usp. I. Kukula, Seksualni odgoj intelektualne omladine, *Život* (21) 3–4 (1940) 186–188.

127 Radnica, Zapisi iz podruma jedne tvornice, *Život* (19) 9–10 (1938) 566–569.

128 Š. nastavnica, Problem viših narodnih škola kod nas, *Život* (20) 2 (1939) 113–121.

129 J. P., radnik, otac obitelji, Životni problemi naših radničkih obitelji, *Život* (20) 5–6 (1939) 342–343.

ničkim radništvom« iz pera radnika Ivana Curla, gdje on kaže da teške radničke prilike u tom kraju pogoduju stvaranju simpatija prema komunizmu, te je stoga nužno da tamo ojačaju katoličke organizacije.¹³⁰

Poglajen je svojim čitateljima nastojao širiti horizonte i razbijati predrasude, pribavljajući priloge sa svih strana. Tako su mogli vidjeti da ni u Americi — koju je javnost doživljavala rajem za radnika — nije sjajno, da ni tamo nije postignuta socijalna pravednost, te se stoga širi val štrajkova. Katolička je crkva zbog posljedica američkoga ekonomskog liberalizma započela poticati sindikalna udruživanja radnika. O tome se moglo čitati u prilogu »Sindikalna borba u Sjedinjenim Državama«¹³¹, čiji je autor Robert Kathen inače bio zamjenik glavnoga duhovnika u središnjici Kršćanskih mladih radnika (žosista) u Bruxellesu. Autor je želio svakako istaknuti specifičnost katoličkoga sindikalnog udruživanja i žosističkoga pokreta, koji je imao ideju da se s radnicima mora postupati kao s hramovima Duha Svetoga!¹³² U ovome kontekstu valja spomenuti i nadahnutu kritiku kapitalističkoga načina privređivanja iz pera A. Adlera koji je svratio pozornost na nužnost vraćanja srednjovjekovnoga stabilnog oblika staleškoga društvenog uređenja koje je počivalo na kršćanskim principima!¹³³ Poglajen je isto tako kao urednik razbijao mit i o komunističkom raju za radnike u Rusiji. F. Szilagyi, čini se ekonomist po vokaciji, u svom je prikazu knjige *I search for truth in Russia* (W. Citrine) neobičnom predodžbenom sposobnošću i matematičkom točnošću iznio jadro materijalno stanje ruskoga stanovništva.¹³⁴

Časopis je u to doba imao i vrijedne teoretske članke o rješavanju socijalnoga pitanja koje je ponudila Katolička crkva. Msgr. Pavao Six napisao je članak »Za kršćanski društveni poredak«, gdje u prvom dijelu govori o velikim socijalnim tezama Lava XIII, zatim u drugom dijelu o primjeni socijalnih nauka u pontifikatu Pija X te u trećem dijelu o Benediktu XV i njegovoj primjeni misli svojih predšasnika za izmirenje naroda.¹³⁵ Isti se pisac ponovno javio sljedeće godine, i to člankom »Crkva i socijalno pitanje. Poslijeratna kriza i Papa Pijo XI.« Autor je izlučio temeljne zasade ovoga velikog pape o svim glavnim temama društvene nauke.¹³⁶ Dr. Felix Niedzielski napisao je u posljednjem broju za godinu 1940. upravo izvanredan članak »Socijalna nauka Crkve«¹³⁷. Autor smatra da je socijalno

130 Usp. I. Curl, radnik, Prilike među Delničkim radništvom, *Život* (20) 5–6 (1939) 343–344.

131 R. Kathen, Sindikalna borba u Sjedinjenim Državama, *Život* (19) 3 (1938) 119–130.

132 Uz ovaj se prilog nadovezuje i članak »Nova radnička omladina dolazi...« u kojemu je jedan radnik iznio okvir održavanja skupa Kršćanskih mladih radnika te objavio njegovu rezoluciju s nizom prijedloga mjera za poboljšanje socijalnog statusa radničkih obitelji. Usp. M. Draganić, radnik, Nova radnička omladina dolazi..., *Život* (22) 1 (1941) 69–71.

133 Usp. M. A. Adler, Korporativna svijest u ekonomskom životu, *Život* (20) 3–4 (1939) 185–193. Isti je autor napisao još jedan kraći socijalni prilog, nadahnjujući se također duhom srednjega vijeka: Socijalne reforme asiškog sveca, *Život* (19) 9–10 (1938) 555–557.

134 Usp. F. Szilagyi, »Tražim istinu u Rusiji«, *Život* (18) 9–10 (1937) 434–443.

135 Usp. P. Six, Za kršćanski društveni poredak, *Život* (20) 7 (1939) 415–427). Članak se nadovezuje na prilog Suvremeno papinstvo i socijalni život, *Život* (20) 1 (1939) 49–56.

136 Usp. P. Six, Crkva i socijalno pitanje. Poslijeratna kriza i Papa Pijo XI., *Život* (21) 9 (1940) 461–471.

137 F. Niedzielski, Socijalna nauka Crkve, *Život* (21) 10 (1940) 517–524.

pitanje najveći problem današnjice, koji se pokušava rješavati u dijapazonu između liberalizma i kolektivism. Crkva, živeći pod inspiracijom Evanđelja, nastoji primjenjivati njegove nadvremenite principe u svakom vremenu koje obilježava konkretnost društvenih pojava. Autor upoznaje čitatelje s velikim socijalnim enciklikama Lava XIII i Pija XI.¹³⁸ Zbog obilja građe zaustavlja se tek na tumačenju onoga što spada u bit kršćanske socijalne filozofije, a to je nauk o prirodnom pravu i o vrlo važnom principu supsidijarnosti, kojim se izgrađuje svaka ljudska zajednica i koji je na tragu Lava XIII konačno definirao Pio XI u enciklici »*Quadragesimo anno*«, nazivajući ga »vrhovnim načelom socijalne filozofije«.

Osim opisa teških socijalnih prilika, zatim teoretskih članaka o temeljnim društvenim načelima, nailazimo i na praktične prijedloge rješenja pojedinih problema. Tu je članak »*Porodična plaća — zahtjev katoličke socijalne nauke*« Antuna Adlera, napisan povodom izglasavanja prijedloga Zakona o obiteljskom dodatku u mađarskom parlamentu.¹³⁹ Pisac u tome vidi tragove katoličke socijalne politike izražene u *Rerum Novarum* Leona XIII iz 1891. godine, koja je tražila takvu minimalnu plaću koja odgovara potrebama obitelji. Zatim govori o francuskoj organizaciji za izjednačavanje dohotka, koja može poslužiti kao izvrsna ideja i u današnjoj socijalnoj politici. Sve to ide u prilog jačanju obitelji koja je klica zajednice. Nakon uvođenja porodičnih dodataka porastao je u to doba u Francuskoj broj poroda za 60%!¹⁴⁰

U tadašnjoj Europi statolatrije i rasizma, veličanja sile i materije, Andrija Divić u svom prilogu »*Patriotizam i katolicizam*« iznosi neka bitna načela patriotizma, obrazlažući najprije pojam domovine. »Domovina je skup duhovno–fizičkih i materijalnih realnosti, koje omogućujući samostalnu privremenu egzistenciju i razvoj jedne ljudske skupine imaju da omoguće privremenu egzistenciju i razvoj ljudske osobnosti u vidu konačne njezine svršnosti u Vrhovnom biću.«¹⁴¹ U pojam domovine ulaze doduše oznake kao što su »teritorijalna i rasna pripadnost«, ali one nisu bitno ljudske.¹⁴² *Raison d'être* domovine je cjelokupno ostvarenje ljudske osobe, a koja je pak usmjerena prema Bogu.

Isusovac Friederick Muckermann pozvao je katolike na djelatno sudjelovanje u svakom segmentu javnoga života u svom uvodniku »*Od čovjeka do Boga–čovjeka*«¹⁴³. To je učinio i u prilogu »*Vatikanski horizonti*«, u kojemu ističe još jedinu istinoljubivu instanciju, tj. Katoličku crkvu, a pri svršetku oslovljava kršćane riječima: »Vrijeme je, da se veliko srce kršćanstva opet probudi, jer je to srce čitavoga svijeta, pa ako ono zašuti, onda mora nastupiti sveopća svjetska umornost, koju vidimo danas. Kršćani, probudite se!«¹⁴⁴ Na istu je vjerodostojnost Vatikana upo-

138 Usp. F. Niedzielski, *Socijalna nauka Crkve*, *Život* (21) 10 (1940) 518–519.

139 A. Adler, *Porodična plaća — zahtjev katoličke socijalne nauke*, *Život* (20) 5–6 (1939) 337–341.

140 A. Adler, *Porodična plaća — zahtjev katoličke socijalne nauke*, *Život* (20) 5–6 (1939) 340.

141 A. Divić, *Patriotizam i katolicizam*, *Život* (20) 3–4 (1939) 214.

142 A. Divić, *Patriotizam i katolicizam*, *Život* (20) 3–4 (1939) 211.

143 F. Muckermann, *Od čovjeka do Boga–čovjeka*, *Život* (19) 9–10 (1938) 513–514.

144 F. Muckermann, *Vatikanski horizonti*, *Život* (19) 7 (1938) 400.

zorio Muckermann i u članku pod istim naslovom, s time što je pozornost skrenuo na potrebu dizanja glasa protiv nacizma.¹⁴⁵ Nažalost, o potrebi poticanja vjernika na sudjelovanje u javnom i političkom životu premalo se govori, a još je žalosnije što i sami kršćani to ne uviđaju. Ne treba stoga čuditi što je u nekoj zemlji s katoličkom većinom na vlasti njoj protivan nazor na svijet!

Teme iz kulture i književna ostvarenja

Pod ovaj se naslov mogu svrstati teme kojima je Poglajen širio duhovne horizonte svojih čitatelja, upoznavajući ih primjerice s drugim religijama, s udaljenim zemljama i događajima, prateći i komentirajući izlaženje poznatih knjiga (bestsellera), izvođenje kazališnih komada, otvaranje izložbi itd.

Tako se iz Kalkute javio Ante Gabrić prilogom »Islam u svijetlu katolicizma« u kojem pokazuje dotirne, ali i razlikovne točke kršćanstva i islama, a u vidu boljeg upoznavanja.¹⁴⁶ Kasniji dugogodišnji misionar u Indiji piše i »Nacionalni pokret u Indiji«¹⁴⁷, u kojemu je riječ o načinu uprave, političkim strankama, unutarnjim prilikama i trvenjima te odnosu stranaka prema katolicima na potkontinentu. Isusovac Jahita Hayato Akira iz Tokija napisao je veoma zanimljiv članak o školskom sustavu u Zemlji Izlazećega Sunca pod naslovom »Prosvjeta u Japanu«¹⁴⁸, iz kojega su čitatelji mogli saznati o tehničkom nazadovanju Japana uzrokovanom zatvaranjem kršćanstvu sredinom 17. stoljeća zbog straha da ne postane kolonijom, te delikatnim naporima sredinom druge polovice 19. stoljeća za sustizanjem zapadne civilizacije, a da se istodobno sačuva i dalje njeguje japanska kultura i tradicija. Osobito je zanimljiv posljednji odjeljak koji govori o osnivanju Katoličkog sveučilišta u Tokiju (1913), koje su na zamolbu Pija X osnovali isusovci. Čitatelji su se mogli upoznati i s otužnim ratom koji je militantno vodstvo Japana započelo protiv Kine u članku »Smisao kinesko–japanskog sukoba«¹⁴⁹, koji je potpisao mgr. Yu–Pin, katolički apostolski vikar u Nankingu.

Časopis je pratio i zbivanja na kazališnim daskama. Objavljen je članak »Calderon de la Barca. Povodom izvedbe njegove drame 'La devocion de la Cruz'«¹⁵⁰, a napisao ga je Kamilo Dočkal, inače prevoditelj ovoga Calderonova djela na hrvatski. Zanimljiv je i ujedno znakovit članak »Antikomunistička izložba u Zagrebu«¹⁵¹, koja se održavala u rujnu 1939. i na kojoj su posjetitelji mogli vidjeti komunističke propagandne rekvizite španjolske, ruske i internacionalne provenijencije, a u jednom manjem prostoru i nacional–socijalističke. Izvjestitelj zamjećuje: »Međutim važnost ove izložbe nije toliko u inače vrlo interesantnom materijalu,

145 F. Muckermann, Vatikanski horizonti, *Život* (19) 2 (1938) 61–65.

146 A. Gabrić, Islam u svijetlu katolicizma, *Život* (20) 7 (1939) 428–430.

147 A. Gabrić, Nacionalni pokret u Indiji, *Život* (21) 5–6 (1940) 281–287.

148 J. H. Akira, Prosvjeta u Japanu, *Život* (21) 5–6 (1940) 269–280.

149 Yu–Pin, Smisao kinesko–japanskog sukoba, *Život* (21) 5–6 (1940) 308–312.

150 K. Dočkal, Calderon de la Barca, Povodom izvedbe njegove drame »La devocion de la Cruz«, *Život* (20) 2 (1939) 96–112.

151 A. Wuster, Antikomunistička izložba u Zagrebu, *Život* (20) 7 (1939) 431–432.

koliko u činjenici da je velika većina publike bila filokomunistički nastrojena.«¹⁵² Autor vrlo zanimljivo opisuje raspoloženja, diskusije »crnih i crvenih«, predbacivanje Crkvi nekih nepodobnosti onih koji bi nauk Crkve trebali egzemplarno živjeti: »Te neugodne činjenice bile su glavni argumenat ad hominem, tih dobrih ljudi, koji bi mogli biti dobri vjernici, a bit će u danom času onaj eksploziv, koji će dići u zrak sa zlim i mnogo dobra, ako im se za vremena ne približi i ako se za vremena ne odstrane ove činjenice, koje s pravom mnoge sablažnjuju.«¹⁵³ Popraćen je i važan kulturni događaj otvaranja Dijecezanskoga muzeja Zagrebačke nadbiskupije, koji je utemeljio nadbiskup Stepinac. Kamilo Dočkal je tim povodom napisao članak »O crkvenim muzejima«¹⁵⁴.

Isusovac Stjepan Zec kritički popraća izlazak knjige američkoga liječnika Alexisa Carrela *Nepoznati čovjek*, koja je u francuskom prijevodu rasprodana u stotinu tisuća primjeraka! »Ne slabe li upravo najviše oni narodi, gdje je civilizacija na najvišem stupnju?«¹⁵⁵ citira autor američkoga liječnika koji tako prokazuje zatajenje civilizacije koja je željela postati religijom, a sada završava u barbarstvu! Amerikanac vidi spas čovječanstva u timu stručnjaka koji bi davali »u neku ruku vrhovni sud u pitanjima čovjeka«¹⁵⁶. Člankopisac ovakav prijedlog proglašava navinim i iluzornim, a rješenje vidi u pokušaju ponovnog prožimanja svijeta kršćanskim principima! Zanimljivo je da je Poglajen dao tiskati odlomak iz knjige francuskoga književnika G. Bernovillea *Isusovci*, iz kojega se vidi unutarnja snaga djelovanja ovoga crkvenog reda. Možda je za čitatelje dobro citirati završetak ovoga priloga: »Gotovo sam zaboravio glavnu stvar: progonstva, koja su u nadnaravnom redu najuspješnije sredstvo do moći, znak istine i zalog uspjeha. Isusovci su to osjetili više nego ikoja druga kršćanska organizacija na svijetu. Progoni, klevete, zlobna izrugivanja padali su po njima, a padaju i danas, kao tuča. Za petama im vreba neprestano mogućnost izгона iz domovine. Kojagod država odluči protjerati redovnike, počima bez izuzetka s Isusovcima. Isusovci moraju imati uvijek spreman putni kovčeg. Oni su ipak sretni i veseli zbog toga. Ignacije je živo želio svome Redu progonstva, taj časni ures i znak posebne ljubavi rassetog Spasitelja. I njegova molba bi obilatо uslišana. Njegovi duhovni sinovi kao i on nalaze u gorčini progona i izгона neizrecivu slast. Plod je to one divne odluke, kojom su svijesno i jednom za uvijek izabrali rad i patnje za Isusa Krista. Sve im je drugo svejedno. Što više, oni znadu, da se iz te neprestane smrti rađa život!«¹⁵⁷

J(osip) B(adalić) je napisao prilog »Posljednji dar Milana Pavelića«¹⁵⁸ u kojemu su tiskane neke pjesme iz sabrane zbirke *Pod okom Gospodnjim*. Sljedeće godine, povodom smrti pjesnika–svećenika o. Milana Pavelića, inače suradnika časo-

152 A. Wuster, Antikomunistička izložba u Zagrebu, *Život* (20) 7 (1939) 431.

153 A. Wuster, Antikomunistička izložba u Zagrebu, *Život* (20) 7 (1939) 432.

154 K. Dočkal, O crkvenim muzejima, *Život* (21) 7 (1940) 319–337.

155 S. Zec, Čovjek i civilizacija, *Život* (19) 2 (1938) 86–95.

156 S. Zec, Čovjek i civilizacija, *Život* (19) 2 (1938) 94.

157 G. Bernoville, *Isusovci*. Tajna uspjeha, *Život* (19) 8 (1938) 471.

158 J. B. Posljednji dar Milana Pavelića, *Život* (20) 5–6 (1939) 353–366.

pisa *Život*, D. Žanko je napisao prilog »Milan Pavelić. Svećenik — pjesnik«¹⁵⁹, a Petar Grgec članak »Umjetnička vrijednost Pavelićeve poezije«¹⁶⁰ u kojemu donosi zanimljiv sud književnoga kritičara fra Stanka Petrova o Paveliću kao pjesniku: »Da je Pavelić pjevao na francuskome i bio francuski pjesnik, pa izdao ovakovu zbirku, onda bi Verlaine ostao — iza njega... I to dosta daleko iz njega!«¹⁶¹ Tu je također i vrlo vrijedan nepotpisan prilog »Iz Pavelićeve bibliografije« u kojemu je pregled Pavelićevih djela, prijevoda i popis vrjednijih pjesama i članaka.¹⁶² Pratile su se i literarni događaji izvan Hrvatske. Ratne prilike koje je izazvala Njemačka nisu smetale da se s ljudima iz te zemlje njeguju kontakti. Tako u tom godištu susrećemo neku vrstu literarno–filozofskog razmatranja o katoličkoj lirici u Njemačkoj isusovca Hans–Wernera Mendea.¹⁶³ U ovaj kontekst tema iz kulture možemo svrstati i kulturološki članak »Sud XVIII. stoljeća o Srednjem vijeku«¹⁶⁴.

U *Životu* nije nedostajalo istinskih književnih ostvarenja. Veličanstvenu meditaciju inspiriranu Mauriacovim djelom *Veliki četvrtak* (1931) čitateljima je poklonio Dušan Žanko, a izišla je u broju za Tijelovo.¹⁶⁵ Isti autor je načinio i opširnu studiju pod naslovom »Misa u novijoj francuskoj literaturi«¹⁶⁶, u kojoj je zapravo riječ o proširenom predavanju održanom na II. hrvatskom liturgijskom sastanku u Splitu u srpnju 1938. godine, u kojemu je autor koristio dobar dio doktorske disertacije već tada deset godina pokojnog Ivana Merza, ali se posebno zaustavio na obradbi Paula Claudela i Renéa Schwoba. Poglajenov prijatelj Krsto Spalatin napisao je prekrasno duhovno razmišljanje »S puta u Chartres... 'Plavojka modrih očiju'«¹⁶⁷ u kojemu na umjetnički način govori o stvaralačkoj moći srednjovjekovnoga čovjeka koju je iskazao u izgradnji katedrale u Chartresu, toj »majci gotskih katedrala«. Povijesno–duhovno razmišljanje o križu pod naslovom »Raspelo kroz stoljeća«¹⁶⁸ čitateljima je podario franjevac A. V. Mihičić, a duhovne dojmove s euharistijskoga kongresa u Budimpešti nadahnuto je posredovala Đurđica Vitković u prilogu »'I vidjesmo slavu Njegovu...'«¹⁶⁹

Katolička akcija

Već je spomenuto kako je Poglajenu bilo veoma stalo do Katoličke akcije, pa joj je dao puno prostora u časopisu. Od samoga osnivača žosističkoga pokreta,

159 D. Žanko, Milan Pavelić. Svećenik — pjesnik, *Život* (21) 5–6 (1940) 219–225.

160 P. Grgec, Umjetnička vrijednost Pavelićeve poezije, *Život* (21) 5–6 (1940) 226–234.

161 P. Grgec, Umjetnička vrijednost Pavelićeve poezije, *Život* (21) 5–6 (1940) 227.

162 N. N., Iz Pavelićeve bibliografije, *Život* (21) 5–6 (1940) 235–249.

163 H.–W. Mende, Nova Njemačka. Osnovni značaj nove njemačke lirike, *Život* (21) 7 (1940) 298–307.

164 A. Herschmann, Sud XVIII. stoljeća o Srednjem vijeku, *Život* (21) 8 (1940) 445–460.

165 Usp. D. Žanko, Veliki četvrtak, *Život* (20) 3–4 (1939) 176–184.

166 D. Žanko, Misa u novijoj francuskoj literaturi, *Život* (19) 9–10 (1938) 515–554. Autor je načinio i izvještaj sa spomenutoga liturgijskog sastanka: Usp. D. Žanko, II. Hrv. liturgijski sastanak u Splitu, *Život* (19) 7 (1938) 440–443.

167 K. Spalatin, S puta u Chartres... 'Plavojka modrih očiju', *Život* (19) 9 (1938) 472–476.

168 A. V. Mihičić, Raspelo kroz stoljeća, *Život* (19) 6 (1938) 365–369.

169 Đ. Vitković, »'I vidjesmo slavu Njegovu...'«, *Život* (19) 6 (1938) 339–344.

kanonika i kasnijega kardinala Cardijina, objavio je predavanje o žosizmu, održano u siječnju 1938. za duhovnike koji su se u Srednjoj Europi bavili radničkim problemom. Predavanje je objavljeno pod naslovom »Savršeni tip Katoličke Akcije«¹⁷⁰, a u nastavku je urednik objavio izvratke iz mnogih crkvenih dokumenata koji ističu sudioništvo Katoličke akcije u hijerarhijskom apostolatu. Časopis je godinu 1939. završio s prilogom »Žosizam po svijetu«, u kojem K. R. iz Londona prikazuje zanimljivo žosističko utiranje puta u U Engleskoj! Riječ je o prikazu knjige *Krist i radnici*, a autor je Mr. Stanley B. James, obraćeni protestant!¹⁷¹

Isusovac Jakub Laura napisao je članak »Međunarodna unija katoličkih ženskih saveza«¹⁷², što je zapravo zajednica katoličkih žena i djevojaka unutar Katoličke akcije, u kojemu govori i o unutarnjem ustrojstvu te udruge te njezinom radu, primjerice zastupljenosti u Društvu naroda. Antun Schenk D. I. iz Zagreba piše »Seljačka mladost Francuske obraća svoje lice Kristu«¹⁷³. To je zapravo izvještaj s kongresa JAC (Jeunesse agricole chrétienne) iz Pariza 21–23. IV. 1939, kamo je došlo dvadeset i pet tisuća seljaka iz cijele Francuske! Bio to je pokret unutar Katoličke akcije. Inspirator kongresa i osnivač seljačkoga katoličkog gibanja bio je isusovac De Foreaux. Poglajen je tiskao i govor Pija XI »Očinska riječ Njegove svetosti«¹⁷⁴ organiziranim ženama Katoličke akcije cijeloga svijeta na njihovu kongresu u Rimu. Oslanjajući se na ovaj članak Poglajen je objavio i glasoviti spis njemačkoga katoličkog filozofa egzistencije Petera Wusta (1884–1940) »Metafizička uloga žene«¹⁷⁵. Nadalje, časopis je u rubrici »Dokumenti govore...« tiskao i govor Pija XII predstavnicima talijanske Katoličke akcije, održan 4. rujna 1940. godine¹⁷⁶, u kojemu je Sveti otac među ostalim rekao: »Mi upiremo pogled u Katoličku akciju; tješimo srce Svoje u dobroj nadi. Uzdamo se, da će se oko biskupa i Apostolske Stolice naći i sabrati pobožni i vatreni suradnici u velikom ratu — a što prije svega tišti Naše srce — za najviše interese duša i naroda: a to je povratak Krista u savjesti, na domaća ognjišta, u javne poslove, u odnose među socijalnim klasama, u građanski poredak, u internacionalne odnošaje.«¹⁷⁷ Sveti otac je nadalje istaknuo višestruko jedinstvo do kojega mu je očito bilo osobito stalo. »To je jedinstvo četverostruko: s crkvenom hijerarhijom; s Bogom po unutarnjoj duhovnoj izgradnji; s članovima između sebe u složnome radu; s članovima drugih društava, koja su također podvrgnuta crkvenoj upravi.«¹⁷⁸ Članak »Doratna Omladinska K. (atolička) A. (kcija) u Belgiji« napisao je Ivan Jäger, te u njemu nabrojio taksativno sve udruge, njihove članove i djela.¹⁷⁹

170 Kanonik Josip Cardijn, Savršeni tip Katoličke Akcije, *Život* (19) 5 (1938) 306–315.

171 K. R., Žosizam po svijetu, *Život* (20) 9–10 (1939) 566–574.

172 J. Laura, Međunarodna unija katoličkih ženskih saveza, *Život* (20) 2 (1939) 122–124.

173 A. Schenk, Seljačka mladost Francuske obraća svoje lice Kristu, *Život* (20) 3–4 (1939) 194–196.

174 Pio XI, Očinska riječ Njegove svetosti, *Život* (20) 5–6 (1939) 323–325.

175 P. Wust, Metafizička uloga žene, *Život* (20) 5–6 (1939) 326–336.

176 Pio XII, Namjesnik Kristov o suvremenoj zadaći Katoličke akcije, *Život* (21) 9–10 (1940) 472–479.

177 Pio XII, Namjesnik Kristov o suvremenoj zadaći Katoličke akcije, *Život* (21) 9–10 (1940) 475.

178 Pio XII, Namjesnik Kristov o suvremenoj zadaći Katoličke akcije, *Život* (21) 9–10 (1940) 475.

179 I. Jäger, Doratna Omladinska K. A. u Belgiji, *Život* (21) 9–10 (1940) 525–533.

Poglajen je također objavio članak koji se ticao ovoga pokreta i u Hrvatskoj, a nosio je naslov »Odluke Episkopata o Katoličkoj Akciji«¹⁸⁰. Potpisao ga je biskup Miho Pušić. Iz njega se vidi da je biskupima bilo poglavito stalo do jedinstva svih pokreta Katoličke akcije u nas!

Ostali prilozi

Za Poglajnova uredništva pronalazimo također priloge raznih sadržaja koje ipak ne bismo mogli svrstati u gornje kategorije. Tu su dva članka isusovca Franje Krautзера o fenomenu torinskog platna, objavljena u 1938. godini.¹⁸¹ Franjo Krautzer je također podržao i ekumensku crtu časopisa, napisavši prilog o njemačkom teologu Johannu Adamu Möhleru (1796–1838), pod naslovom »J. A. Möhler — život i djela. Uz stogodišnjicu smrti«¹⁸², u kojemu je riječ o »platformi« ovoga teologa koji je zagovarao sjedinjenje svih kršćana na bazi sinteze ideja svoga vremena i katoličke misli.¹⁸³ Đuro Gračanin napisao je pregledan i zanimljiv članak »Lurdska ozdravljenja u svjetlu nauke«¹⁸⁴. U njemu daje veoma jasna razgraničenja između »normalnih« i lurdskih ozdravljenja.

Postoje također i neki prilozi kojima je zajedničko to što su javnost upozoravali na opasnost nacizma i komunizma te otvarali perspektive pune kršćanske nade. Poglajen je veoma snažno promovirao ulogu Rimskoga biskupa. To nije čudo jer napokon, bio je isusovac. P. Chanson — J. Felicinović su potpisali izvanredan članak »Suvremeno papinstvo i međunarodni problem«¹⁸⁵ u kojemu su istaknute nemale zasluge važnih dokumenata velikih papa 19. i 20. stoljeća, koji se odnose na goruće probleme toga turbulentnog vremena, kao što su: rodoljublje, patriotizam, pretjerani nacionalizam, odnos Crkve i države, ljubav prema neprijatelju, međunarodni moral koji valja temeljiti na pravедnosti i ljubavi, zatim problem oružanog mira koji je uvijek krhke naravi. Među ovim poglavljima osobito mjesto zauzima odlomak pod naslovom »Katolička mistika mira«¹⁸⁶.

Zanimljivo je da je urednik relativno mnogo prostora dao francuskom kritičaru ljevice i desnice, pjesniku i misliocu mističnih vizija Charlesu Peguy (1873–1914), inače osnivaču časopisa *Cahiers de la quinzaine*, koji je obilježio intelektualni život toga vremena. U zanimljivom prilogu »Charles Peguy: Misli«¹⁸⁷ čitatelji su mogli

180 M. Pušić, Odluke Episkopata o Katoličkoj Akciji, *Život* (19) 7 (1939) 385–394.

181 F. Krautzer, Autentičnost turinskog sv. Platna, *Život* (19) 4 (1938) 156–171; Autentičnost turinskog sv. Platna. Kako je postala slika na sv. Platnu, 196–202.

182 F. Krautzer, J. A. Möhler — život i djela. Uz stogodišnjicu smrti, *Život* (19) 9–10 (1938) 574–583.

183 F. Krautzer, J. A. Möhler — život i djela. Uz stogodišnjicu smrti, *Život* (19) 9–10 (1938) 575.

184 Đ. Gračanin, Lurdska ozdravljenja u svjetlu nauke, *Život* (20) 2 (1939) 71–85.

185 P. Chanson — J. Felicinović, Suvremeno papinstvo i međunarodni problemi, *Život* (20) 3–4 (1939) 157–175.

186 P. Chanson — J. Felicinović, Suvremeno papinstvo i međunarodni problemi, *Život* (20) 3–4 (1939) 162–163.

187 Charles Peguy: Misli, *Život* (20) 7 (1939) 433–434.

čitati retke protiv demagogije i propagande svih vrsta. Pod istim naslovom u sljedećem broju tiskane su također neke misli ovoga francuskog pjesnika.¹⁸⁸ Jedna od njih glasi: »Većini velikih socijalističkih teoretičara bila je mana, što nijesu bili siromašni.«¹⁸⁹ Ili: »Rat protiv demagogije najteži je od svih ratova.«¹⁹⁰ Dalje: »Novo stvoriti javnost, koja će biti prijateljski raspoložena prema iskrenoj istini, prema istinskoj ljepoti, narodnu javnost, ne buržujsku ni onu svjetine, ne podivljalu ni brutalnu, tu nam strahovitu zadaću treba izvršiti.«¹⁹¹ Peguy je dobio prostor i godine 1940, a što pak s priložima iz prethodne godine čini jednu cjelinu. Drago Čepulić napisao je članak pod naslovom »Charles Peguy. O 25. obljetnici njegove herojske smrti«¹⁹². Na taj se članak nadovezuje i izbor misli »Charles Peguy: Misli III«¹⁹³, kao i »Charles Peguy: Misli IV«¹⁹⁴. Na toj je liniji i prilog pod zanimljivim naslovom »Cezarizam ili personalizam«¹⁹⁵ o istaknutom katoličkom javnom dje-latniku, Peguyevu prijatelju, Peteru Maurinu (1877–1949).

Nazrijevajući teška vremena, Poglajen je spremao ljude na najveću žrtvu — mučeništvo. Samo u tom smislu treba shvatiti objavljivanje čitavoga jednog odlomka iz knjige *Edmund Campion* (koja je uskoro trebala izići iz tiska) pod naslovom »Edmund Campion. Iz života jednog borca Krista Kralja.«¹⁹⁶ Na istoj su crti izvaci iz autobiografije o. Gerarda pod naslovom »Iz Londonskih tamnica...«¹⁹⁷, a također i članak »Thomas More i sadašnjica«¹⁹⁸, napisan povodom proglašenja svetima Thomasa Morea i Johna Fischera, biskupa Rochestera, u Rimu godine 1935.

Zanimljiv je i uvodnik u osmi broj *Života* u 1939. pod naslovom »Suvremenost vjerskih Racine–ovih inspiracija«. Racine je naime bio francuski tragičar 17. stoljeća (odgajan u Port–Royalu), koji je dao kršćanski odgovor na problem zla i patnje, a to je Božja providnost! Autor završava svoj prilog: »Racine nas hoće poučiti, da ne smijemo klonuti već s Davidom biti čvrsti (...) Što možemo sred tragika naših dana, što može čovjek sred boli svoga života, da razbije tamu, doli uzdati se? Jedino rješenje, koje daje mir. Jedino rješenje sfinge života: nutarnji mir, mir srca, mir koji izvire iz pouzdanja u Providnost.«¹⁹⁹ Na providnost je u uvodnom razmišljanju u 5–6. broj za 1940. godinu ukazao i o. Ivan Kozelj u prilogu »Na rubu stranice«²⁰⁰. Zabrinut nad krvavim događajima koji su postali svakodnevnica, Kozelj

188 Charles Peguy: Misli, *Život* (20) 8 (1939) 461–466.

189 Charles Peguy: Misli, *Život* (20) 7 (1939) 433.

190 Charles Peguy: Misli, *Život* (20) 7 (1939) 433.

191 Charles Peguy: Misli, *Život* (20) 7 (1939) 435.

192 D. Čepulić, Charles Peguy. O 25. obljetnici njegove herojske smrti, *Život* (21) 1 (1940) 11–22.

193 Charles Peguy: Misli III, *Život* (21) 1 (1940) 23–30.

194 Charles Peguy: Misli IV, *Život* (21) 2 (1940) 114–118.

195 K. Cezarizam ili personalizam, *Život* (19) 3 (1938) 131–134.

196 K. Riedel, Edmund Campion. Iz života jednog borca Krista Kralja, *Život* (20) 8 (1940) 477–493.

197 J. Gerard, Iz Londonskih tamnica... *Život* (19) 9–10 (1938) 603–609.

198 K. Delmar, Thomas More i sadašnjica, *Život* (20) 1 (1939) 13–15.

199 D. Čepulić, Suvremenost vjerskih Racine–ovih inspiracija, *Život* (20) 8 (1939) 460.

200 I. Kozelj, Na rubu stranice, *Život* (21) 5–6 (1940) 209–218.

piše: »Ne znamo kako će narodi iskoristiti ovaj čas povijesti. No posve je sigurno, da po Božjoj volji ovaj čas kušnje i kazne, treba da bude ujedno čas čišćenja i milosti. U Božjoj nakani ovo uništenje nije na propast nego na uskrsnuće. Providnost sve ovo ne šalje zato, da zada smrt, nego da probudi na novi život.«²⁰¹ Vjernik pak ne očekuje kvijetistički ishod, nego ima aktivnu zadaću molitelja: »Onaj koji kraljuje iznad Vremena, za kojega je sve 'vječni sada', On je uklopio utjecaj moje molitve tako savršeno u neprekinuti lanac događaja, da se nevjerniku čini, da se sve fizičkom i psihološkom nuždom odvija, ali vjernik je uvjeren, da pri svemu tomu on, njegova molitva, ima svoj udio i da na koljenima pred Bogom postaje stvaralac sretnije budućnosti.«²⁰²

Zaključak

Časopis je do 1929. izlazio šest, a od 1930. do 1940. deset puta godišnje. Kao što je bilo rečeno, Poglajen je završio svoju službu urednika s prvim brojem za 1941. godinu. Nakon njega, pa sve do završetka 1944, časopis je izlazio samo dva puta po dva dvobroja godišnje. Broj suradnika je upravo drastično opao: u 1937. bilo ih je 34, u 1938. 33, u 1939. 40, u 1940. 33, 1941. 17, 1942. 9, 1943. 10 te 1944. 13. Među suradnicima nakon Poglajena pronalazimo jedva kojega pisca koji nije bio isusovac. Inozemnih suradnika nema. Nekoć zanimljiva rubrika »Dokumenti govore...« se doslovno ugasila, ona o kulturi jedva preživjela, dok je međutim paginacijom obilnija postala rubrika »Književni pregled« u kojoj se recenziralo podosta tiskanih knjiga. Časopisu su renome donekle zadržali dobri članci iz filozofije, odnosno povijesti, za što pak osobite zasluge pripadaju isusovačkim autorima: Franji Šancu, Karlu Grimmu, Jakobu Gemmelu, Nikoli Maslaču, Stjepanu Krizinu Sakaču i Miroslavu Vaninu.

201 I. Kozelj, Na rubu stranice, *Život* (21) 5–6 (1940) 214.

202 I. Kozelj, Na rubu stranice, *Život* (21) 5–6 (1940) 218.

STJEPAN TOMISLAV POGLAJEN AS EDITOR OF THE JOURNAL ŽIVOT

Ivan Šestak

Summary

Stjepan Tomislav Poglajen (1906–1990) was editor of the Jesuit journal Život (Life) from 1937 to 1941. At that time the journal was in the true sense »full of life«, and it was such owing exclusively to the incredible energy, lucidity and powerful spiritual vision of its editor. The author draws our attention, in one section of this essay to those of Poglajen's articles with a spiritual content which reveal his strength of character. Special attention was given to the analysis of the editor's antitotalitarian writings directed against Communism and National–Socialism. He places them under the common heading — Atheism and Antitheism. The remainder of this essay endeavours to clarify the journal's editing policies which made possible the publishing of articles written by reputable writers — many of whom were lay people — on philosophy, history, sociology, pedagogy, culture and other fields, for the purpose of giving readers a secure Catholic orientation.

Key words: Stjepan Tomislav Poglajen, the journal Život, Communism, National-socialism, antitotalitarianism, ideologies.